

Szövetség

ARADI KULTURÁLIS SZEMLE

— XXIII. ÉVFOLYAM, 3. (130.) SZÁM —

Az arad-belvárosi minorita templom elsőáldozói

(Kurunczi Ferenc felvétele)

A R A D
2019. június

KICSZENGETÉS

NÉPTÁNCGÁLA

Fotók: Ilona János, Kurunczi Ferenc

Tartalom

Juhász Béla: <i>Nem könnyezünk!</i>	1
Irodalom, művészet	
Brauch Magda: <i>„Mint aki nem fut mindhiába”</i>	2
Varga Melinda: <i>csipkerózsika-lét</i>	3
Bencze Mihály: <i>Dallam költői a Földet</i>	4
Iulian Patca: <i>Még hiszek</i>	4
Szabó Péter: <i>/Pengetvén ének végsorait/</i>	5
Grosz László: <i>valaki...</i>	5
Ódry Mária: <i>Összenőtt fák</i>	5
Nagy Gizella: <i>Állatmese</i>	6
Radnai István: <i>Elveszett paradicsom</i>	6
Brittich Erzsébet: <i>Hold-ember szerelme</i>	7
Bíró Endre: <i>Árva madár, vándor madár</i>	8
Nótáros Lajos: <i>Arad marad (IV/1.)</i>	
<i>Az osztálykérdés</i>	13
Piroska Katalin: <i>200 éve ért véget a magyar nyelvújítási harc</i>	15
Jámbor Ilona: <i>Asszonykórus</i>	16
Memoár	
Matekovits Mihály: <i>Aradiként Bukarestben</i>	19
Koreck Aladár: <i>Arad, a Maros ajándéka</i>	20
Helytörténet	
Sarusi Mihály: <i>Vadászíró földesurunk, Szalbek György</i>	22
Puskel Péter: <i>175 éve született az „aranyecset” nagy mestere</i>	24
Stefanov Titusz Sever Dan: <i>Az aradi turizmus rövid története (9.)</i>	26
Oktatás	
Rogoz Marianna: <i>Élményeink az „Iskola másként” eseményeiből</i>	26
Hitélet	
Bátkai Sándor: <i>Sorsdöntő élethelyzetek</i>	28
Egészség	
Dr. Vajda Sándor: <i>A fájdalom és csillapítása</i>	30
Humor	
Kövér Péter: <i>„Csókod is a mááásééé lehet!” Avagy az univerzális dilettáns!</i>	32
Útinapló	
Bodó Barna: <i>Fehér bot</i>	34
Szabó István: <i>Róma, áprilisban satöbbi</i>	35
Keresztrejtvény	
Brittich Erzsébet: <i>175 éve született festőművész</i>	38
Sport	
Ujj János: <i>Az ötven évvel ezelőtti AMTE</i>	39

NEM KÖNNYEZÜNK!

Legtöbben mosolyogtunk, amikor újból egymás szemébe néztünk, kezünk összesimult, karunk ölelésre lendült.

Életük kilencedik évtizedét taposó, a tizedik felé tekintő, egykori pedagógusaink szemében elégedett fényesség, szájukból bölcs szavak áradnak az 50 éve érettségizettek felé.

Derűs, köszöntő szavaiban a lelkes, fiatal igazgatónő matematikusi pontossággal ismerteti az Alma Mater történetét, múltját, jelenét. Szájtátva hallgatjuk a szép mondatokat, amelyek főszereplője egykori második otthonunk.

Amikor elénk áll Esztike, és őszinte átéléssel elmondja az alkalomhoz illő verset, majd a gitáros vallásánár két kisdíák gitárkísérével elénekli Cipő két népszerű dalát, többen együtt dúdolunk velük, s szemünk óhatatlanul bepárasodik.

De nem könnyezünk!

Türelmesen meghallgatjuk jelen levő társaink olykor vázlatos, olykor részletes beszámolóit az elmúlt öt év személyes eseményeiről.

Csoportkép a lépcsőn, a bejárati ajtó előtt, szemerkélő esőben. Két órán belül kezünkben a pillanatot megörökítő színes fotó. Jól eltesszük, nehogy összegyűródjék. Rendkívül értékes ereklye. Mélyén, a felsorakozottak arca mögött ezernyi kedves, felejthetetlen történés, örök emlék.

Nem könnyezünk!

Akkor sem, amikor Feri, a linzi operaház híres bari-tonja, aki idén először jött el találkozni velünk, kezében egy szál fehér rózsával megremegteti a terem falait, miközben elénekli, hogy „Egy rózsaszál szebben beszél...”

Akkor sem könnyezünk, amikor sikerül telefonkapcsolatot létrehoznunk Zoltánnal Floridából, s melegen köszöntjük egymást. Nem látjuk szemei csillogását. Csak érezzük hangja remegését.

Örömrivalgással, döbrent csodálkozással fogadjuk Marietta, majd Edit rögtönzött énekszámát; torkukból isteni hangok törnek elő. Megáll a pincérek kezében a törülköző, megtorpannak idegen nézelődők a kisvendéglő bejárata előtt. Több mint 50 évvel ezelőtti slágerket elevenítenek fel Lali gitárkíséréssel.

Nem könnyezünk.

Hogy is könnyezhetnénk akkor, amikor ötvennél több csillogó szempár, visszatekintve a múltba, azt tervezi, hogy ezentúl évente találkozzunk. Hogy lásuk egymást, hogy halljuk egymás szavát, hogy bele-mélyedjünk egymás tekintetbe. Örömmel, tisztelettel, határtalan szeretettel.

Juhász Béla

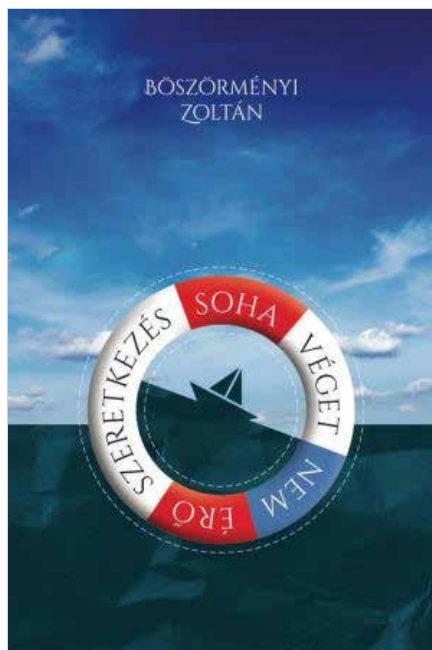
Brauch Magda**„MINT AKI NEM FUT MINDHIÁBA”**

Vajon melyik verscím vagy -idézet volna találébb Böszörményi Zoltán legújabb verseskötetének (*Soha véget nem érő szeretkezés* – Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Budapest, 2019) rövid értékeléséhez?

A választék elég bőséges (kivéve a kötetcímadót, amely – a versek ismerete nélkül – megtévesztő lehet), de mindenekelőtt azt szeretném tisztázni, hogy a lírai költészet alapján különbözik a többi szépirodalmi műfajtól (dráma, epika). A lírai vers mindig a legérzékenyebb, legintimebb alkotás volt a kezdetektől napjainkig. Nem véletlen, hogy a régi időkben – a középkorban és előtte – csak dal- vagy lantkísérettel adták elő (a líra lantot jelent), hiszen olyan, mint egy hangszeres zenemű, s bár szavakba foglalt, nem csupán érteni, érezni is kell. S amióta a modern líra – a 20. század elejétől – többértelmű, a költő lelkivilágával, érzelmeivel kell egy hullámhosszra kerülnie az olvasónak, hogy ráhangolódjék a szövegre, megértse vagy megsejtse a költő gondolatait.

Természetesen mindez csak a klasszikus értelemben vett igazi költészetre érvényes (bárki írhat verset, ha akar, de attól még nem biztos, hogy költő). Böszörményi Zoltán, akinek fél évszázada mutatták be első verseskötetét, s e jelenlegi a tizenharmadik, nemcsak igazi költő, de már kezdetben is egyéni hangra, stílusra törekedett. További köteteiben a meglévők mellett mindig új témákkal, gondolatokkal, fogalmakkal és egyre tökéletesebb, bravúrosabb stílusesszűkökkel jelentkeznek. Legújabb kötete – mely minden eddiginél gondolatibb, intellektuálisabb darabokat tartalmaz – nem kevés meglepetést tartogat az olvasó számára.

A szerző négy részre (ciklusra) osztja fel kötetét, de ezek versei között gyakori a tematikai össze-

függés. Talán csak a *Simogató* című első ciklusa különbözik élesebben a többitől, mivel itt a romantikus hangvétellű szerelmes verseknek (*Simogató*, *Novemberi elégia*, *Szürke nyári ég*, *Melled szelíden ringó örök tavasza stb.*) külön szépséget kölcsönöz a táj és az ember szoros egysége, amit először József Attilánál észlelhettünk ilyen módon. A másik három ciklus – *A költő trófeái*, *Nem ugatnak a napkuttyák* és *Idő-karmester* – nagyrészt az ars poetica-szerű, a közéleti témájú és a költőtársakat méltató darabokat öleli fel.

Költői hitvallásáról minden eddiginél lelkesebben szól. Vallja, hogy számára a versírás létszükséglet, egész életét, minden apróbb-nagyobb cselekedetét meghatározza, befolyásolja:

„A vers nem a hamis képzelet, a vers az igazi. Meg lehet tapogatni, rugdosni, szagolni, nézni, háltni vele.”

„A vers az őszanyag, a tanúság arra, hogy vagyunk. A vers nélkül, látod, senkik sem vagyunk.”

(A vers)

A költő számára nyilvánvaló, hogy minden igazi nagy költő vagy író ugyanígy érzett, amikor alkotott. Így megemlékezik Berzsenyiről, Krúdyról, Márairól, Csoóri Sándorról, Kertész Imréről, Esterházy Péterről, Bodor Pálról, Kilin Sándorról, kedvenc amerikai szerzőjéről, John Updike-ről, emléket állít Kocsis Zoltán zeneszerzőnek is. Mellettük kortársaihoz is intéz dicsérő, magasztaló szavakat nekik címzett verseiben (Konrád György, Pongrácz Mária, Bogdán László, Mandics György).

Alapos filozófiai felkészültségéről, kultúrtörténeti ismereteiről győződhetünk meg a *Nem ugatnak a napkuttyák* című ciklusból, melyek verseihez (gyakran szükséges) magyarázatokat is fűz. Ezzel

együtt is ez a kötet legelvontabb, leggondolatibb s így a leginkább meggondolkodtató része. A közismert nevű nagy filozófusok, mint Wittgenstein, Spinoza és mások idézett szövegei után saját gondolatait fogalmazza meg életről, anyagról, Istenről, valóságról, akaratról, szeretetről (*A fák lelkiismerete, Eszme, Az arc, Dizájn stb.*).

Végül beszélnünk kell közéleti, politikai tematikájú verseiről, melyek talán az egész kötetben a leghangsúlyosabbak. Persze ezek sem egyértelműek, hiszen a mai idősebb nemzedék sok mindent megélt, és annak az ellenkezőjét is, egyik napról a másikra, annyi mindenért lelkesedett, amiben később csalódott, hogy a mai zűrzavaros világhelyzetben már csak vívódni, aggódni tud az emberiség, de elsősorban a magyarság jövőjéért. „Vers/látod a jövőt?” – teszi föl a kérdést *A vers nem lett osztályharcos* címűben, hiszen József Attilát aposztrofálva, rá kellett döbbsennie, hogy nagy elődje már életében csalódott egy eszmében, melyért milliók lelkesedtek egykoron. A mai költő bizonytalanul látja az emberiség jövőjét. Elsősorban a világon élő tizenötmillió magyarért érez felelősséget, de az ő sorsuk is bizonytalan, se

a század, se az évezred nem hoz rá választ, és a nemzet múltja sem biztat semmi jóval, hiszen:

„egyik nemzedék a másikat követve
csak a vérét fecsérte el.”

Így látja *Mint aki nem fut mindhiába* című versében, melynek végén – úgy érzi – csak a Fennvalóhoz fordulhat, talán nem hiába:

„Még felkiált a csend,
csontjai az időnek megzörögnek.
Fut a Fennvaló,
futunk mi is utána,
mint aki nem fut mindhiába.”

Böszörményi Zoltán kötete nem könnyű olvasmány. Szép, értékes, tanulságos, szürreális képzetársításai rendkívül érdekesek, egyéniek, művésziek, de – éppen emiatt – nem lehetnek egyszerűek, egyértelműek. Azokhoz szólnak, akik szeretik az igazi verseket, a sokatmondókat, a tartalmasakat, a meggondolkodtatókat. Akik tudják, hogy az igazi verset nem elég elolvasni, hanem sokáig kell ízlelgetni, megragadni a hangulatát ahhoz, hogy megszeressék, és teljes mértékben értékelni tudják.

A versolvasásnak csak így van értelme.

Varga Melinda

CSIPKERÓZSIKA-LÉT

novemberi levélágyában
pihen az én,
csipkerózsika léte
nem sarkall újjászületésre.

Madarász Izabella illusztrációja

Bencze Mihály

DALLAM KÖTÖZI A FÖLDET

Földre sereglének az új lelkek, kettévágják a csendes éjt,
Szélirányú vándorok, ajkukon zengő ének, ontják a kéjt.
Szívükben égi vágy tépi szét a párnát, dobol a túlvilág,
Dallam kötözi a Földet, néha egy-egy üstökös robog át.

Kolompol a Nap hírnöke, a jövőnk borzong, fénytől kék az ég,
Nincs vég, élni kell örökre, átadni mindent, ami ép és szép.
Ne félj, a Föld robaja vállamra borul, szökken a napsugár,
Évmillió sötétséget tör át, ha tévedsz, akkor is megvár.

Ha csendben faggatod, vagy zokogva zaklatod, a szó és a szív,
Meghal nélkül, mert hit nélkül nem lehet, a teremtő se hív.
Rettegő szívekben lyukas ég pereg, néma tömeg megremeg,
Csalóka fénytörés, s a sírban egy hírhozó vakond hempereg.

Utca végén temető ásít, villanyrendőröket vált a hit,
A szó kenődik, mint a rúzs, öntapadó életet ékesít.
Leragadt életek gátja szakad át, eszméket szárít a szél,
Nemtelen vádak kioltják a hangot, de a naiv remény él.

Énekeld szózatod, megnyílik szepegve feletted az egem,
Nem lépheted át halhatatlan határomat, őrző seregem.
Az Úr a pokolban csak úr, robbanó vulkánok imádkoznak,
Dallam kötözi a Földet, szerelmünk virágai kinyílnak.

Kett Groza János grafikája

Iulian Patca

MÉG HISZEK

Szerelmem,
túl sok emlékekkel vagyok megterhelve,
s túl kevés bizonyossággal,
míg a bánatok sűrűbbek, mint
az esőcseppek.
Biztosan tudom, hogy egy napon
majd kialszom
a te neveddel ajkaimon
egy utolsó sóhajban,
hogy jön majd a könnyörtelen ősz,
hogy szerettelek és szeretni foglak,
amíg tudatomon túlra érek
az egyetemes könnyek
esőjében.

Nélküled mindenből kiábrándulok,
már nem hiszek a csupasz ábrándokban,
az ámító álmokban, sem a
Fata Morganában.
Nem hiszek már csak a Fennvalóban
és Tebenned,
s az örök szerelemben,
mely e pillanatban is
ott talál engem letérdelve,
szentképedhez esedezve.

Fordította: Regéczy Szabina Perle

Szabó Péter

/PENGETVÉN ÉNEK VÉGSORAIT/

Pengetvén ének végsorait – vallok:
szó-felesleggel már íme eltűnnék.
Meglepett – úgy hittem, darabolt emlék;
elfelejtett Bee Gees-dalokat hallok.
Szép szavakból ég kékje se pattog már,
rőt zománcát rúgatta napom, s estjén
épp feléd tartott álmom – a jaj testén –
pántot, ernyedtt dongát helyező bodnár.
Mint a büszkén lengő, daloló hús nyár,
most elérnélek tán, s veled élhetnék...
Kormos-ékes vasparipa-vers-tűz száll
romjainkra, s lám már mi is énekként...
Itt se voltál, ott sem vagyok, élünk így
Kedves. – Meddig? Tán utolsó vérünkig?

Grosz László

VALAKI...

valaki vár rám – ez olyan remek,
sorrendbe rakhatok emlékeket,
sebekre mosolyból téve tapaszt,
játszom bár együgyűt, öntelt ravaszt...

valaki éjjel is véd, átkarol,
mélázva felmentve bűnök alól,
helytállva vad élet száz színterén –
valaki ezentúl csakis enyém!

Ódry Mária

ÖSSZENÓTT FÁK

Összenőtt fák az erdő szélén,
a sorsuk, gyökerük közös,
egymásba kapaszkodva, együtt élén,
LÉTEZNEK.
– Már nincs ÉN vagy TE,
csak MI VAGYUNK.
Íme, hamuszín sorsunk
egybefon.
Jöhet már a vihar, megtart
a közös gyökér,
megmutatja az Úr,
hogy ki mennyit, mit ér.

Ódry Mária illusztrációja

Nagy Gizella

ÁLLATMESE

Bárány iszik a patakból.
Fennebb farkas lefetyel:
– No, megállj, szemtelen birka,
vizem mért zavartad fel?!

– Megkövetem uraságod:
ön fenn van, én meg lent állok.
Vizet nem én zavarok.
Azt iszom, mit meghagyott.

– Még van képed megszólalni?
Engem akarsz kioktatni?! –
Szólt a farkas habzó szájjal,
s legott végzett a báránnyal.

Tanulság:
Ha kicsi és védtelen vagy,
a nagyokkal ne húzz ujjat!
Hiába van igazad,
kitörök a nyakadat.

Radnai István

ELVESZETT PARADICSOM

Vettem kettőt ezerkétszázért, és ahogy kipakoltam, csak egyet találtam. Amikor végeztem, kiborítottam a szatyrot, aztán meg a hűtőből szedtem ki mindent, egyenként... Tudom, hogy két darabot vettem, kettőt.

A zajra kijött a férjem, persze akkor, amikor már készen voltam.

– Hát te mit csinálsz?
– Bevásároltam – válaszoltam illedelmesen.
– De hiszen most rakodsz ki a hűtőből!
– Keresek valamit.
– Csak nem a pénztárcádat?
– Ne idegesíts, a pénztárca megvan, húszezressel fizettem.
– Akkor mit keresel ennyire?
– Vettem paradicsomot.
– Mennyibe került?
– Ezerkétszáz.
– Az egész paradicsomkertet megvetted?
– Ne szellemeskedj! Látod, hogy ideges vagyok.
– Biztosan az almát is megetted?
– Arra már nem jutott a húsból.
– Akkor loptad! – szellemeskedett a férjem. – És kinek akadt a torkán a csutkája, kivel felezted meg? – tette hozzá.

Nem válaszoltam. Amit kivettem, rakhattam újból a hűtőbe.

Bement a sörével, de az ajtóból visszaszólt.
– Menj szépen vissza, engem nem ismer az eladó, sosem vásároltam nála!

Forrt bennem a méreg, de ő még fokozta.

– Nem engedhetjük meg magunknak!

Majd hozzátette:

– Két szem paradicsom ezerkétszáz? Pazarlás!
– És te a kocsmában? – vágtam vissza.
– Az hasznosul! Még mindig itt vagy?

A piac öt megálló, kétszeri átszállás. Nem vettem fel a kabátomat, sőt levettem a cipőt, és papucsba bújtam. Majd elővettem két lábast.

– Mit pepecselsz? Azt mondtam, menj érte vissza!

Mennyivel könnyebb dolga volt Miltonnak, ő az egészséget elvesztette. Senki sem kérte számon.

– Ezerkétszáz forintos paradicsom, a naccsága szórja a pénzemet!

Nem feleltem, hogy én is keresek, és még a háztartást is ellátom.

Bezzeg Milton! Megírta, mit tudom én, hány flekkben. Elveszett és kész. Az újságíró mindig részeg.

Leadta a cikket, mehetett a pénztárhoz, ő férfi.

– Hol a gyerek? – kérdeztem a férjemet. Túl nagy volt a csend.

– Tényleg – felelte elgondolkodva, le sem tette, fogta a tévé távirányítóját a kezében. – Hát persze, az óvodában!

– Akkor indulás! – keményítettem be.

– Most öltözzek fel újra?

– Naná, hogy igen! Én nem ismerem az óvónő kerek fenekét.

Brittich Erzsébet

HOLD-EMBER SZERELME

A Nap már búcsút inteni készült az ég peremén, meleg sárga fénnel bátorítva a fázós lelkeket. A vízparti nádasba halvány párok lopakodtak, hallgatni a száraz nád zizegését az alkonyi csendben.

A folyó melletti fasorban egy sápadt férfi állt. Mélyen beszívta a friss, hideg levegőt. A vizet nézte, a túlsó part tükörképét, árnyakat, apró fényeket. Jólesett ez a nyugalom az egész napi fárasztó munka után. Végignézett a fasoron, hátha jönne a lány... mert hideg van így, egyedül. És a fasor végén már jött is a lány... nem a legszebb, nem a legzsengőbb ifjú leány, de közelgett. A férfi elindult elébe. Ismerte minden mozdulatát. Még nem látta jól az arcát, de tudta, érezte, hogy mosolyog.

Félúton találkoztak, könnyedén megérintették egymás kezét, majd nagyon lassan elindultak a fasoron végig. Megosztották egymással az egész nap gondját-baját, elmondták bosszúságaikat, s aztán jót nevettek. A férfi néhány szót sűgött a lány fülebe, majd hirtelen szájon csókolta.

– Ejnye, te! Megláthatnak... – húzódozott a lány.

– Lássanak! Azt akarom, hogy mindenki lássa! – és újból megcsókolta a lányt, aki most már nem ellenkezett.

Halkan beszélgetve indultak tovább. A fák ágai között lila árnyak bujkáltak, és a távoli házak fölött sápadtan megjelent a Hold.

– Oda nézz! – szólt a férfi a Holdra mutatva – Ott vagyok én... most jövök hófehér paripán, mint álmaid hercege.

– Igen. Hold-ember vagy. Csakhogy én nem álmodozom rólad, hogy majd fehér lovon jössz el értem egy holdvilágos éjszakán.

– Miért nem? Hisz annyian ábrándoznak rólam.

– Ábrándoznak... Hát ábrándozzanak! De én ismerlek, jól ismerlek. Te tényleg Hold-ember vagy. Úgy változol, mint a holdvilág, és folyton keresed a változatosságot, az újdonságot.

– Én csak az igazit keresem, de sajnos nem ta-

lalom. Ezért mindig újat keresek, hátha egyszer mégis rátalálok az igazira.

– Az is lehet, hogy már megtaláltad, csak épp nem veszed észre, mert az orrodig sem látsz! – nevetett a lány.

– Te megint kinevetsz engem.

– Nem nevetlek ki. – mondta a lány most nagyon komolyan, és megfogta a férfi kezét. – De te valóban Hold-ember vagy. Szereteted, jóságod, szerelmed nőtön-nő, majd úgy kiteljesedik, hogy annál több már nem lehet. És akkor fogyni kezd, míg szinte teljesen elapad. De semmi vész! Mert megújul, és ismét nőni kezd... És csak bizonyos órákban vagy látható, de néha még akkor is elbújsz, elrejtőzöl. Máskor meg egy egész udvar vesz körül!

– Egy egész udvar... jobban mondva udvarhölgyek... Igaz?

– Lenge holdleányok. Arról ábrándoznak, hogy te vagy a mesebeli herceg, és egyszer majd értük jössz a fehér paripádon. Pedig te a Hold vagy. Holdvilág! Sápadt holdfény...

– Azt hiszem, többet tudsz rólam, mint bárki más... és talán jobban ismersz, mint én magamat.

A lány megszorította a férfi kezét, és szemével követte a tekintetét. A férfi a sápadt Holdat nézte.

– Milyen érdekes... Az egész természet a Holdhoz igazítja az életét. A halak teliholdkor egyáltalán nem húznak, és nem is esznek. A galambok is alig csipegetnek olyankor... Bezzeg mi, emberek, folyton csak zabálnánk.

– Igen, mert mi a Naphoz igazítottuk az órákat, és ha egyszer delet harangoznak, akkor enni kell, akár éhesek vagyunk, akár nem.

– De teliholdkor mi is nyugtalanok, idegesebbek vagyunk.

– Hogyne, hiszen itt vagyunk középül, egyik irányba vonz a Nap, másik irányba húz a Hold. Ha kicsi is, de követeli a jussát.

– Miért van ránk ekkora hatással?

– Mert ő áll hozzánk legközelebb. Az óceán vizét is megmozgatja... Hát kik vagyunk mi ahhoz képest? ... Parányi porszemek.

– Újholdkor maximális az árapály... Én is újholdkor szeretném a legjobban, hogy itt légy velem, te kis holdleány.

– Nem vagyok holdleány.

– Nem? Ha én Hold-ember vagyok, akkor te ki lehetsz, ha nem holdleány? ... Talán egy holdkóros? ... Egy kicsi holdkóros! – nevetett a férfi.

A lány is kacagott, a járda peremére lépett, és előre nyújtott kezekkel, a Holdra emelt tekintettel, lassan indult el, egyensúlyozva a keskeny járdaszegélyen.

– Vigyázz, te kis holdkóros, nehogy bajod essék!

A lány szótlánul lépkedett tovább. A Hold-ember néhány lépésnyit előre sietett, és megállt a járdaszegélyen, kitárt karokkal várta a lányt.

– Kicsi holdkórosom, jó lesz, ha eztán vigyázok rád – és féltőn, oltalmazón ölelte magához.

– Az nagyon jó lenne. – suttogta a lány, és úgy bújt a férfi karjai közé, mint meleg fészekbe a fázó kismadár.

Csak a Hold nézte őket... aztán elrejtőzött egy felhő mögé.

Czernák Dorottya illusztrációja

PIHETOLLAK A CSIKYBÓL

Bíró Endre

ÁRVA MADÁR, VÁNDOR MADÁR

Kevés olyan szívbe markoló sors van a világon, mint az árvaházban tengődő és kallódó, sorsukra hagyott gyermekeké. Ugyanolyan életük lehetne, mint sokunknak, az Isten mégis nehezebb sorsot, küldetést szánt nekik idelent.

Ugyanebben a cipőben járt István, vagy ahogy szólították, Stefi. Sokáig nevével sem volt tisztában szegény, az árvaházban magyarul nem beszélt, nem is beszélhetett volna hozzá senki. A védőnő, Nastenka nővér, aki az eldobott lelkek gondozója és pásztora volt, nem nézte jó szemmel a magyar kisfiút – az iskolában annak idején sokat hallhatott a gonosz, barbár és vérszomjas magyarokról, akik pogány pusztítást intéztek a Kárpátokban több évezredes őshonosságú szlovákság körében –, de elhivatottsága, a rászorulók segítségéből fakadó

öröme elnyomott benne minden ellenszenvet, így Stefi irányában is szelídséggel viselkedett.

Stefi édesanyját még hároméves korában vesztette el, édesapját soha nem látta, így nem is kötődött emléükhöz, néhai lényükhöz sem. Magyar szót egyedül anyjától hallott életében, de akkor még beszélni sem tudott, erre is a Szláv Anyácskában tanították meg, természetesen az ő nyelvükön. A fiú, bár hosszú ideig nem érzékelt ebből semmit, anyanyelvén gondolkodott és álmodott. Jóformán azt sem tudta, hogyan és mikor került G-be. A nevelde irattárában „szülei elhunytát követően” szerepelt a nevével, s ő maga is úgy tudta, senkije nincs a világon. Baráti körét kezdetben a bentlakó gyermekek egy szűk csoportja alkotta, akik valamennyien szlovákok voltak, akár a ne-

velők, így négy-öt éves korára már folyékonyan beszélte a tótok nyelvét, az egyetlen kommunikációs kódot ebben a zárt közegben.

Stefi ezután már könnyedén elvegyült a társaságban, kortársai befogadták őt játékaikba, amelyekben korábban bátortalansága miatt csak kicsiny részt vállalt. Minél nagyobbak lettek a gyerekek, annál nagyobb huncutságokon, egyre inkább csínyeken törték kobakjukat, s rövidesen az is megmutatkozott, hogy Stefi egészen kapható az ilyen mesterkedésekre. Ez csak növelte népszerűségét barátai között, fel sem tűnt neki, de egyre szervezesebb, elmaradhatatlanabb részeleme lett a társaságnak. Kedvenc szórakozásuk az volt, hogy a postaládába rendszeresen (minden szombaton postanap volt) beérkező leveleket azonnal felbontották, hogy repülőt, kis hajót, csákót hajtogathassanak belőlük. Ezzel jól agyon tudták csapni tengernyi idejük egy-egy szeletkáját, s minthogy az olvasás tudománya még ismeretlen volt számukra, tudat alatt úgy vélték, jó lesz hasznosítani valamire a leveleket. Ez persze rendre kiváltotta a személyzet bosszúságát, de bosszúját nem, egy idő után beletörődtek, gondolták, addig sem tesznek kárt másvalamiben. A neveltek nem jártak iskolába, mert sem a faluban, sem a környéken nem volt, helyette az intézményben zajlott valami egészen csekély, minimális szintű oktatásféle, melyre a Szláv Anyácska vezetősége egyébiránt igen büszke volt. Olyan eredményesen zajlott, hogy a gyerekek tízéves korukra már egy-két betűt fel tudtak karcolni a falra, az árnyékszék jelző táblácska betűit pedig – idő múltával – már tökéletesen leolvasták. (Hogy szavamat ne felejtsem, ez egy fiúárvaház volt, csak a dolgozói testület állt nőkből, de tartozott a hálózathoz még egy leánynevelde is, hat-hét faluval arrébb.)

Történt egyszer évek múlva, hogy Stefi és barátai kiszöktek az otthonból egy kis csavargás erejéig. Ekkorra már a legtöbb gyereket örökbe fogadta valami távoli rokon, vagy áthelyezték őket más intézménybe, esetleg elérkezett számukra az érett kor küszöbe átlépésének időszaka, amely lehetővé tette számukra, hogy otthagyják a Szláv Anyácska ódon, a Szlovák Köztársaságnál minden bizonynyal öregebb és valaha szebb kort is megélt g-i épületét. Stefi és pajtásai egy napon arra ébredtek, hogy ők az otthon „rangidősei”, ami nagy tisztelettel ekkor már nem járhatott a többi gyerek részéről, hiszen ekkor már mindenki más elkerült az intézetből, így hát az a bizonyos nap arra is rádöbrentette őket, hogy „egyedül maradtak”: az örökké csak rosszalkodó, vásott kölykök, akik

nem kellene idegen, leendő mostoha szülőknek, hiszen a nevelők, bár torkig vannak a számárságaikkal – az igazgatóságnak szüksége van a gyereklétszáma az intézmény fenntartása érdekében, ezért, ha az alkalmazottak meg szeretnék tartani nem túl jövedelmező, de biztos állásukat –, kénytelenek az igazat mondani a növendékekről, ezáltal elriasztani az érdeklődő „gyerekvállalókat”.

Tehát csavarogtak. Ekkor már tizennégy-tizenöt esztendősen. A faluban nem voltak gyerekek rajtuk kívül (az előregedett lakosság még így is szíves örömet elcsérélte volna őket látatlanba más emberpalántákra, olyan rossz volt a megítélésük), így aztán eléggé meglepődtek, amikor egy velük egykorúnak látszó fiút láttak az utcán sétálni. Elveszettnek tűnt, mintha nagyon keresné a kiutat ebből a faluból. Rögtön megkérdezték, köré sereglettek, mint a varjak. Megkérdezték tőle, hány óra, tudván, hogy nyolckor vacsorára terítenek, s a szabály szerint, aki nincs ott, az nem remélheti, hogy utólagosan koszthoz jut. A fiú nem értette a kérdést, a vállát vonogatta zavarában. A suhancok türelmét nagyon próbára tette a dolog, rákiabáltak, hogy válaszoljon. Végül félve megkérdezte, hogy merre találja a buszmegállót, ahol a többi kiránduló várja. Szavait csak Stefi értette,

Czernák Dorottya illusztrációja

mert magyarul hangzottak el, s mivel hosszú évek óta nem szembesült anyanyelvével, határozottan megrökönyödött, nem volt képes válaszolni neki. A fiú már nem is bánta, hogy nem kap eligazítást, legszívesebben kikerülte volna a bandát, de ekkor már nem lehetett. Stefi barátai – akik azelőtt sem egymással, sem vele szemben nem viselkedtek erőszakkal – durván közrefogták, összevissza ordibáltak, majd ököllel kezdték fenyegetni. A fiú védekezéséppen tartotta jobbát maga elé, keresvén eközben a békés távozás lehetőségét, mire az egyik lefogta azt, s közben észrevett valamit. Egy piros-fehér-zöld szalag volt a karján, amely csak olaj volt a tűzre.

– A családomat a magyarok ölték meg! – ordította teli torokból az egyik méretes, minden szempontból túlsúlyos növendék.

Szájából szanaszét repkedett a hab, mint egy láncra vert, veszett kutyanak, ha ugatásra nyitja állkapcsát. Nekirontott az idegennek, aki egyensúlyát elveszítve elterült a rosszul aszfaltozott úton. Stefi visszanyerte lélekjelenlétét, közbelépett:

– Hagyjátok békén! Én értek a nyelvén. – És lehajolt a fiúhoz.

Látványosan semmi baja nem volt, üveges szemmel énekelt. Stefi felismerte ezt a dalt, az édesanyja dúdolgatta neki bölcsője fölött, csecsemőkorában. Felsegítette a földről a fiút, s most látta csak, hogy tarkóján patakokban ömlik a vér. Alig tudott megállni a lábán. A tót atyafiak eddig értetlenül, dermedten, egymás között halkan dűnnyögve ácsorogtak, nem értették az egész helyzetet, de annál dühösebbek lettek, amikor tekintetük a Stefiével találkozott. Szeme nem pusztá szemrehányást közvetített. A harag, az igazságérzet és a csalódás egyszerre támadt fel lelkében, s ezt látták játszótársai is, akik zsigerből érezték, hogy barátjuk, akivel annyi ízetlen tréfát, annyi esztelenséget el tudtak követni, most nem mellettük, hanem ellenük van.

A kínos csendet a falkavezér törte meg, aki társainál jóval visszafogottabb, de ellentmondást nem tűrő hangon szólt Stefihez:

– Állj félre az utamból!

– Mit akartok még tőle, nem bántottátok már eleget? – kérdezte Stefi felháborodva.

A vezér még nem jött ki a sodrából, de hangját feljebb emelte:

– Hozzad nincs szavam többé. Aki az ellenségeink közé áll, annak nincs mit keresnie közöttünk.

– Mit ártott neked ez a szerencsétlen?! Soha nem láttad eddig, most meg megvernéd, mert nem kö-

zénk való? Nagy dicsőség, mondhatom, ekkora túlerővel nekirontani!

– Igazad van. Ne nyúljatok hozzá – szólt a vezér a többiekhez, majd az ajkába harapott. – Ő az enyém. Ha ő bizonyul erősebbnek (itt megvetően, gúnyosan köpött egyet, majd durván felnevetett), megverhetitek. De ha én győzök, kitaposom a lelkét, ahogy a mi szüleinkkel is tették. Te pedig tűnj innen – fordult Stefihez –, ha nem vagy hajlandó észhez térni.

Stefi tisztában volt azzal, hogy nemzettársa semmi esetre sem jöhet ki győztesen ebből a példátlanul aljas és kegyetlen játszmából. Undorral nézett végig barátain, akik az ő szemében többé már nem voltak méltóak arra, hogy evvel a jelzővel illesse őket. A vezér nekigyürkőzött, de mielőtt futásnak eredt volna, Stefi egy villámgyors mozdulattal elgáncsolta. Ez olyan jól sikerült, hogy a vezér cigánykereket vetett lendületében, melynek közvetlen következményeként háttal elterült a földön.

– Szaladj, ahogy csak bírsz! – kiáltotta Stefi.

A fiúnak nem kellett kétszer mondani. Szaladt, ahogy csak bírt, a feje iszonyúan fájhatott. Az árva madarak pedig majd hanyatt estek e váratlan fordulattól... s kétségbe is, hiszen a vezérrel még soha nem mert senki ilyen nyíltan ujjat húzni, még ők maguk sem, morajlás hullámszótt hát végig rajtuk. Stefi meg mintha süketté vált volna a szlovák beszédre, mintha csak elfelejtette volna a nyelvet, annyira idegennek és felismerhetetlennek tűntek a háta mögött elhangzottak, de oda se figyelt a szófoszlányokra. Elég az hozzá, hogy alig tett egy lépést az aszfalton lihegő áldozata felé, hogy felbecsülje, mi kárt tett benne, néhai pajtásai megrohanták, a földre teperték, és minden kímélet nélkül ütlegelni, rugdosni kezdték. Egy szíréna hangja zavarta meg őket. Rémülten kapták fel borzas fejüket, és ahányan voltak, annyifelé vetették az irányt. Még a vezér is feltápáskodott – a félsz és a rossz lelkiismeret benne is ott lapangott –, s még bele sem rúgott fájdalmai okozójába, okosabbnak látta elhúzni a csíkot. A szírénahang egy tűzoltóautótól származott, amely be sem fordult az utcába, csak a főúton száguldott végig, de arra elégnek bizonyult, hogy a gyereksereg felriadt varjak módjára szétrepbenjen.

Stefi talán még most is ott feküdne széttaposott ujjakkal, vérben ázott arccal, testén telides-teli lila-zöld foltokkal, ha egy jótét léleknek meg nem esik a szíve rajta, össze nem szedi az úttestről, és otthonába nem viszi. Az eszmélete még félúton volt élet és halál között, de később, öregkorában

is fel tudta idézni Takács bátya szavait, melyeket a szekéren hanyatt fekvve, G. és T. falu közötti útján hallott:

– Nem jó irányba nyargal az eszed, fiam. Magával az ördöggel komálsz. Az ördög azonban nem köszöni mög a komaságot. De még mög is botoz érte. A lelköd ugyan jóra vihet. De ha azt a csudás szép eszedet nem használod jóra, hát istenkrisztusuccse elhitványulsz-gazulsz, mint ama ebkölykei.

A bölcs öreg szántóvetőnek akkor sem, aztán sem követhette még sokáig csavaros észjárását, de azt azért hamar kiismerte, hogy tömör, egyszerű mondatokban beszélt, melyeket egy-egy pipaszíppantással választott el egymástól, s ha okoskodásának már sehogy nem tudott végére érni, kanyarított hát olyan egyedülállóan csengő epilógust, amilyet csak engedhetett józan paraszti esze. Még Stefi nevét is pontosan tudta, csak nem úgy, mint ahogyan az a Szláv Anyácska dokumentumainak bejegyzéseiben és adataiban szerepelt. Hőünket ezentúl tehát bátran nevezhetjük Istvánnak, aki felépülése után egy héttel már megkezdhetette tanulmányait a t-i magyar középiskolában, melynek esti tagozatára járhatott, tekintettel arra, hogy korábban semmilyen formában nem vett részt a szlovák közoktatásban (árvaházi ismeretei vajmi kevésnek bizonyultak ehhez). Az otthonba többé nem akart, nem mert visszatérni, örült, hogy végre egy igazi pártfogóra akadt. S tanult, küzdött, erőlködött szakadatlanul, csak hogy egy cseppé válhasson a többi gyerek tengerében, hogy ő is egy lehessen közülük, és elnyerje megbecsülésüket és tiszteletüket.

Egyszer aztán Takács bátya felébresztette Istvánban azt a szunnyadó kíváncsiságot, amely addig érdekes módon egyszer sem kerítette hatalmába azelőtt:

– Édös fiam, tudod te, ki vagyok én?

– Nem én, dehogy, Takács bátyám.

– Hát akkor szödjed össze az erőd. De az eszedet leginkább. Mert bizony nem kötöm magamtul az orrodra. De ha rimánkodsز neköm, bizony még akkor se. Hanem tudd mög te jól. (Itt egy nagyot szíppantott az öreg rézveretes pipájába, mint aki nagy misére készül.) Van a szomszéd határba' egy elgazdátlanodott csűr. Nincs az má' ott, mert leégött. No mindegy. (Szíppantás.) Azon, ha möglátod, túlmész. Ha nem, mög akkor is. Csak legföljebb nem vesződ majd észre. Ha túljutottál, beérsz R-be. Óvatosan mönj! Ott kutyák tanyáznak. Térj jobbra. A fordulónál balra. Jegyzöd-é, amit mondok? A kis kaparáson tú', de az erdőtül még innen K. házait fogod möglátni. (Itt hossza-

san és csúnyán köhögött, mint akit megvisel a sok beszéd.) A legszöbbik az enyém. Ha értöd, amit mondok – kacsintott az öreg huncutul.

István huncutul bólintott. Persze, hogy nem értette. Akkor még nem tudta, hogy az öreg Takács a túlzást csak iróniával párosítva használja, amely pont ellenkező jelentést ad a valóságnak. Útnak indult hát, megkeresni a legelhanyagoltabb, leg-rútabb viskót, amely csak K. faluban megtalálható. Túlhaladt a csűrön, betért R-be, megugatta a kutyákat, jobbra tért, majd balra, a „kis kaparás” mellől pedig már tiszta erőből el tudott volna hajítani egy nagyobb követ a k-i cserépfedelek vöröslő sorfaláig.

Ez az alföldi falu kicsiny és rendezett volt... részben. Egy-két utcáján pedig mintha a Jóisten ostromozott volna végig. Szél verte ablakok, eső áztatta cserepek, emberi kéz által megpiszkált tetőgerendák és vályogtéglafalak fogadták az érkezőt. István a Takács nevet kereste a kapukon, de biz azt kereshette, mert sok vityilló már sem kapuval, sem ajtóval nem szolgálhatott. Hirtelen az jutott eszébe, hogy talán éppen ezért nem kapott kulcsot az öregtől, mert a házának ajtaja sincs. De ez a felfedezés nem könnyítette meg feladatát. Végül megkérdezett egy, a legszebb házból kijövő asszonyt, hogy merre lakik Takács Gábor. És ekkor szembesült az öreg szavajárásának fent említett fortélyával, hiszen az asszonyosság a legnyomorultabb ház felé biccentett. Az öreg nem először tréfálta már meg.

A házban régi fényképek, levelek, képeslapok tömkelegét találta. Az egyik fénykép színes volt, az egyetlen színes kép abban a házban, egy házaspárt és egy újszülött gyermeket ábrázolt. Rövidesen egy gyermekjáték is a keze ügyébe akadt, mely számára ismerősnek tetszett. Hirtelen zenélni kezdett. És Istvánban meghűlt a vér, háta borsódzott, torkát a sírás mardosta. Ugyanazt a dalt játszotta le a játék, amelyet az édesanyjától hallott annak idején. Ekkor már mindent tudni vélte. Még egy fiókot akart megnézni utolsónak. Ebben egy kisebb pipát talált. Azt írta rajta: „kisu-nokámnak, ha majd elgyün az ideje”. És amikor már tényleg csak hajsza választotta őt el a teljes megcsömörléstől, a következő gyászjelentéssel találkozott:

Mély fájdalommal és megtörtén tudatjuk, hogy a szeretett hitves, édesanya, leány, testvér, unoka stb., Lip-tóházy (szül. Takács) Sára tüdőbetegségben elhunyt, 28 éves korában. Asszonytestvérünket vasárnap, hó 16-án helyezzük örök nyugalomra a k-i temetőben. Em-léke örök marad.

Istvánnak zúgott a feje, amikor elhagyta a házat. Útja a kis falu még kisebb temetőjébe vezetett, ahol nem kellett sokáig vizsgálódnia. Zakatoló szívvel, meghatottan borult rá édesanyja sírjára, akinek talán még a temetésén is ott volt, bár erre semmilyen bizonyítékot nem talált. Órákat töltött el az anyja fejfeje mellett, s észre sem vette, hogy időközben beesteledett.

Nagy sokára felállt, majd lehorgasztott fejjel kibandukolt a temetőből. Egyszer még visszanezett. A holdfény éppen megvilágította a sírt. István ezt égi üzenetként fogta fel, és elmosolyodott. Végül útnak eredt. Nem is figyelte különösebben, merre megy, helyes úton jár-e, gondolatai nem hagyták a külvilágra odafigyelni. Addig-addig tévelygett gondolataiba merülve, hogy teljesen elveszítette tájékozódási képességét, messze elkerülte a hazavezető utat. Reggelre elfáradt, és leheveredett volna pihenni, ám látta, hogy a messzeségben házak állodogálnak. Közel, egészen közel vonszolta magát a faluhoz.

Legnagyobb meglepetésére G-ben találta magát. Tudta, hogy itt nincs mit keresnie, ezért már éppen fordult volna vissza, amikor a hirtelen feltámadó szél egy papírrepülőt libbentett meg előtte. István rosszat sejtett, érezte a „jóbarátok” közelségét, ezért gyors léptekkel hátrált ki a faluból. De a szél mintha egyenesen felé fújta volna azt a repülőt. Végére is István megemberelte magát, visszafordult, hogy felidézze gyermekkorra egy emlékét. Kézbe vette a repülőt. Mosolyogva nézte, majd összegyűrte. El akarta dobni, be a kis patakba, rá a szemétdombra, ki a nagyvilágba... De akaratlanul is észrevett rajta egy ó betűt. „Ez magyar betű” – gondolta István, és mohón kicsomagolta a galacsint, falni kezdte a betűket. Egészen megszerette az olvasást ott az iskolában. Hanem a betűkből kirakott szavak lassanként sűrű ráncokat varázsoltak homlokára, teljesen behálózva azt.

A levélben ez volt olvasható:

Tisztelt Igazgatóság!

Sokadjára, de immár utoljára, buzgón reménykedve fordulok Önökhöz. Mire ezt a levelet olvassák, én már halálos ágyamon fekszem. Máig kínoz a bűntudat, hogy szeretett feleségem, akit évekkal ezelőtt magára hagytam Szlovákiában, távollétemben halt meg. Utoljára még áldott állapotban láttam. Egészség-

ügyi állapotom sem akkor, sem most nem teszi lehetővé hazautazásomat, de több mint másfél évtizednyi munkásságomnak köszönhetően elhárultak az anyagi akadályok. Arra kérem Önöket, amennyiben levelem megérkezik (mélyen elkeserít, hogy eddig egyetlen levelemre sem méltóztattak választ adni), világosítsák fel egyetlen fiamat, Istvánt arról, hogy saját bankszámlája van, melyet az alábbi adatok alapján kezelhet, továbbá kérjék meg a nevemben, hogy látogasson meg az alábbi címen. Bízom a segítségükben és a becsületükben.

Legalább a fiamat hadd láthassam egyszer életemben! Egy haldokló apa utolsó kérése ez.

Üdvözlettel, Liptóházy Bertalan

Istvánnak elszorult a szíve. A levél Los Angelesben látott napvilágot, keltezése csaknem fél évre nyúlt vissza. Tudatosult benne, hogy alighanem soha többé nem fogja már látni az apját, lekészte őt „akkor” is és „most” is, életük teljesen párhuzamosan fejlődött, más-más féltekéjén a Földnek.

És dühös volt magára. Az egész életére, az elhibázott gyermekkorára, az intézet csökött agyú lakóira, a hazug dolgozókra, az országra, mindenre. Siratta az anyját, mentegette az apját, de a nagytatájára szintén dühös volt, mert nem világosította őt fel idejében, mert csak több mint tíz év után emelte ki őt a pokolból, amiben addig volt, de végtére is kiemelte, az igazságra is rávezette a maga érdekes-furcsa módján, s ebben megnyugodott.

Valami mégis erőt öntött belé.

Kalifornia.

A világ másik végén van. Drága és ismeretlen hely.

De az apja ott halt meg. S ha már az életbe visszahozni nem tudja, legalább megnézheti, mi maradt belőle, mit hagyott maga után.

Kiszakadhat eddigi életteréből, és megismerhet egy újat.

Maga mögött hagyhatja múltját, fájdalmait, s új, jobb életet kezdhet, remény által vezérelve.

Elfelejtethi végleg, hogy van egy ország, ahol származása miatt megbélyegzik és bántalmazták, és hozzászokhat, hogy van egy olyan is, ahol ez mit sem számít.

István úgy érezte, semmi sem tarthatja vissza többé. Kedve volt, ideje volt, már pénze is volt a kalandhoz.

Nekivágott hát a világnak.

Czernák Dorottya illusztrációja

ARAD MARAD (IV/1.)

P. S. kétségbeesett és pontatlan visszaemlékezése önmagára és viselt dolgaira.

Közreadja N. L.

NEGYEDIK SZAKASZ

AZ OSZTÁLYKÉRDÉS

Nem sokkal később kiutaltak számunkra egy lakást. Kétszobás, konyhás, fürdőszobás lakosztály, nem messze a volt prefektus villájától, ahol első szerelmem záróakkordja végbement. Reggelente, ahogy elindultam a főutca felé, a Vörös-templom mutatta az irányt.

Ősszeköltöztünk, ez akkoriban könnyen ment, a mozgalom kimondottan bátorította a szabad kapcsolatokat, arról pedig szó sem lehetett, hogy pap adjon össze minket. Hiába szerették volna szüleink, ezért aztán eltekintettünk a polgári esküvőtől is, hogy megnyugtassuk őket. Főleg Márta szülei szerették volna a templomi ceremóniát, az enyémek nem tartották annyira fontosnak. Mehettem volna a vagongyárba vagy a szerszámgépgyárba, a textilipar ekkor még a Neumanék kezében volt, de én a vágóhidat választottam. Szüleim is ott dolgoztak, szinte mindenki ismerős volt, nem volt különösen nehéz dolgom az alapszervezet létrehozásában. Voltak vagy ketten, akiket ismertem a háború előtti időből is, nem különösen elkötelezettek, de részt vettek ebben-abban.

Márta a megyei szervezetnek dolgozott, később, a tartományosítás után, a rajoniban, ez azonban azzal is járt, hogy, mint régi mozgalmi tag, nagyon gyorsan haladt felfelé a ranglétrán, negyvenkilenc elején már titkárhelyettes volt, én megelégedtem a helyemmel a vágóhídon. Később sokan megkérdezték, hittem-e a dologban, elvégre elég mélyen benne voltam, sohasem tudtam megmagyarázni elfogadhatóan a helyzetemet. Aki nem járta végig a háborút, úgy, ahogy én tettem, nem tapasztalta meg az orosz környezetet, egyszerűen képtelen volt felfogni, hogy milyen az, amikor valamit elfogadsz, tudva, hogy úgyszemint tehetnél mást. Negyvenöt elején meg voltam győződve arról, hogy az oroszok, mint Napóleon idejében, meg sem állnak Párizsig, hogy negyvenöt végére az egész Európa szovjet ellenőrzés alatt találja magát. Aztán, ahogy mégis megálltak Berlinben, legfeljebb annyit jelentett számomra, hogy egyelőre. Kétségem sem volt afelől, hogy a jövő a

szovjet birodalomé, én már akkor is magamban így szólítottam a munkás-parasztnek hangoztatott hatalmat, elvégre Odesszában volt időm meg tapasztalni a dogok mibenlétét.

Ugyanakkor valahol egyet is értettem a helyzet illetően való alakulásával, mindenekelőtt a kiváltságok és a vagyoni különbségek megszüntetésével, ebben láttam a társadalmi igazságosság megvalósulását, és ezt, őszintén szólva, ma is így gondolom.

Azonban sohasem vettem részt erőszakos cselekedetekben. Nem mintha nem lett volna rá alkalom és lehetőség. Amikor elkezdődött az úgynevezett kollektivizálás, kolhozosítás, többször kivezényeltek a rajon falvaiba, hogy meggyőző munkát végezzünk, ez volt a hivatalos neve, valójában meggyőzni őket bármilyen eszközzel, írjanak be a kolhozba. Szerencsém is volt, ez kétségtelen, a csapatomban nem voltak vadbarmok, mindannyian úgy véltük, vagyunk annyira rafináltak és körmönfontak, hogy ne kelljen erőszakhoz nyúlnunk. Mindig találtunk a faluban olyan helybélit, aki, félelemből vagy megfelelési kényszerből, elvégezte helyettünk is a piszkos munkát.

Egy eset történt csupán, amely azóta is kísért. Ültünk a helyi tanácselnök irodájában, ketten voltunk „elvtársak a rajontól”. Az iroda annyiban különbözött egy parasztház tisztaszobájától, hogy nem volt tiszta. Olajos deszkapadló nyirkorgott a vendégek léptei alatt, akik, miután beléptek, megálltak az elnök íróasztalnak kikiáltott négy lábú, de sánta konyhaasztala előtt. Földtulajdonosok voltak, akiknek elmagyarázták a közös gazdálkodás előnyeit. Mi ketten, elvtársak a rajontól, kissé hátrébb ültünk az elnök két oldalán, és jószerevével csak bólogattunk, aláhúзва az elnök mondanivalóját. A kis tulajdonosokkal nem volt gond, hamar kötélnek álltak, egykettőre aláírták az asztalon fekvő listát, amelyet ilyenkor az elnök közelebb csúsztatott hozzájuk, s intett a mellette lévő tintatartó felé. Az a pár kataszteri hold, amit birtokoltak, immár nyűg volt, főleg miután

bevezették a kvótát. Így nevezték a kötelező terményadót, amely egyre növekedett, jelezve, hogy a végén több lesz, mint maga a termés. A község két helységről állt, mi a központ tanácsházában üldögéltünk, és élveztük, milyen könnyen mennek a dolgok. Két nagyobb földtulajdonos volt a községben, de még azok sem érték el a kulákság fenyegető fogalmát, őket azonban a végére hagytuk, mi több, Bandi, az elnök, azt javasolta, amint végzünk az aprajával, hozzájuk mi megyünk ki, lássák a tiszteletet és megbecsülést, amiben részesülnek a munkás-paraszt hatalom részéről.

Már a vége felé jártunk, amikor belépett a szépasszony. Magas, sudár, kék szemű és peckes. Megállt egyenesen az elnök asztala előtt, végighordozta tekintetét rajtunk, aztán csak annyit szólt: itt vagyok, keresztapám. Nahát, lányom, kezdte az elnök, akkor tudod, miről van szó. Világot látott asszony vagy, hét éve gazdálkodsز egyedül, és neveled a lányod, piacoltál mindenhol a környék városaiban, tudod, milyen szelek fújnak. Milyenek, keresztapám? – kérdezte kimerően a szépasszony, Zsuzsa, ahogy megszólította az elnök. Hát ilyenek, Zsuzsa, új idők, a földet most már közösen műveljük, te pedig amúgy is inkább béresekkal dolgoztattad, mivel többet voltál oda, mint itthon. Nagyon jól tudja, keresztapám, miért. Feriről éveken át nem tudtam semmit, nekem kellett megállnom a lábamon, nem volt, kitől kérjek segítséget, nem is kértem. Azt is tudja, keresztapám, hogy szedtük össze Ferivel azt a pár hektár földet, megszenvedtünk minden darabjáért, és most csak úgy adjam oda. Nahát, azt már nem, ne is haragudjon! Mit szólna hozzá Kiss Feri, hogy csak úgy elherdálom, amit éveken át, nagy nehezen összekuporgattunk. Megértené, lányom, hidd el, megértené, ahogy én ismertem, válaszolt feszülten az elnök, és nyújtózkodva felállt az asztaltól, miközben egy futó pillantást vetett felém. Hát akkor nem jól ismerte az én uramat, keresztapám. Figyelj ide, Zsuzsa, vágott a szavába az elnök, értsd már meg, más idők járnak, megértené, hidd el, rájönne, hogy nincs mit tenni, ez a legjobb megoldás. Milyen megoldás, ez nem megoldás, mit beszél itt félre, rivallt rá az asszony, aki nem lehetett több negyvennél, s most, ahogy előrehajolva próbált közelebb kerülni keresztapja arcához, hullámozó mellei majd szétpattintották a közepén gombolós fekete ruháját, akkor lenne

megoldás, ha őszintén megmondaná, hogy vagy-vagy. De nincsen vagy-vagy, csak hazugság van, s maga, a keresztapám, kiszolgálja ezeket a senkiháziakat, nézett utalásszerűen felénk. Ez nem megoldás, ez rablás.

Pofon csattant el, a mozgásból látszott, hogy az elnök nem először vág pofon nőszemélyt, most azonban maga is megijedt hirtelen gesztusától. A pofon éppen hogy csak elfordította az asszony fejét, nem volt nagyon erős, inkább csípős, nem is lépett hátra, amint visszafordította az arcát a már ziháló férfi szemébe nézve: nahát, ennyit tud, keresztapám? Védtelen nőket megpofozni? Tudja, mit? Én nem írok alá semmit, de csináljon, amit akar, azzal az öt hektár földdel, dugja fel magának, hátha kivirágzik. Azzal megfordult és kiviharzott. Olyan üresség maradt utána, mint nyár közepén a spájszban.

Az elnök, dicséretére legyen mondva, hamar összeszedte magát: semmi baj, ez az én keresztlányom, a Zsuzsa. A férje, Feri, ott maradt valahol egy francia fogolytáborban. Budapestről vitték el, átszökött, hogy itt ne vigyék el katonának 44 telen munkaszolgálatosnak. Most Zsuzsa még gyászolja, de már nagyon udvarol neki egy nagygazda valahonnan Kisjenő mellől. Úgy jöttek össze, hogy az fogolytársa volt a Ferinek, de ő életben maradt. Úgy hallottam, közel negyven hektáron gazdálkodik, ezért van ilyen nagy szája most az én keresztlányomnak. Visszaült a székre, aztán elmosolyodott: na, mindegy, egyébként is nagy szája van, kemény asszony az én keresztlányom, de majd csak meggondolja magát.

Én addig csak néztem és figyeltem, most hirtelen valami megmozdult bennem, valami régről jövő indulat és felháborodás, belső remegés. Kimegyek, szellőzők egy kicsit – mondtam a másik kettőnek, és gyorsan kilépdeltem a nyitva hagyott ajtón.

Zsuzsa, mint a bosszú angyala, ott állt nem messze az udvar közepén, és nézett mereven az ajtóra, amelyen kijött. Néztem én is feléje, mint a semmi más dolgom nem lenne éppen.

Maga meg mit néz? – szólalt meg hirtelen. Elvtárs, tette még hozzá olyan hangsúllyal, hogy az keményebb volt bármilyen sértésnél, majd megfordult, és úgy lépegetve, mintha épp sétálni indulna, eltűnt az utcán.

Piroska Katalin

200 ÉVE ÉRT VÉGET A MAGYAR NYELVÚJÍTÁSI HARC

ÍHLEMÉNY VAGY SPIRITUS KELL-E AZ ALKOTÁSHOZ?

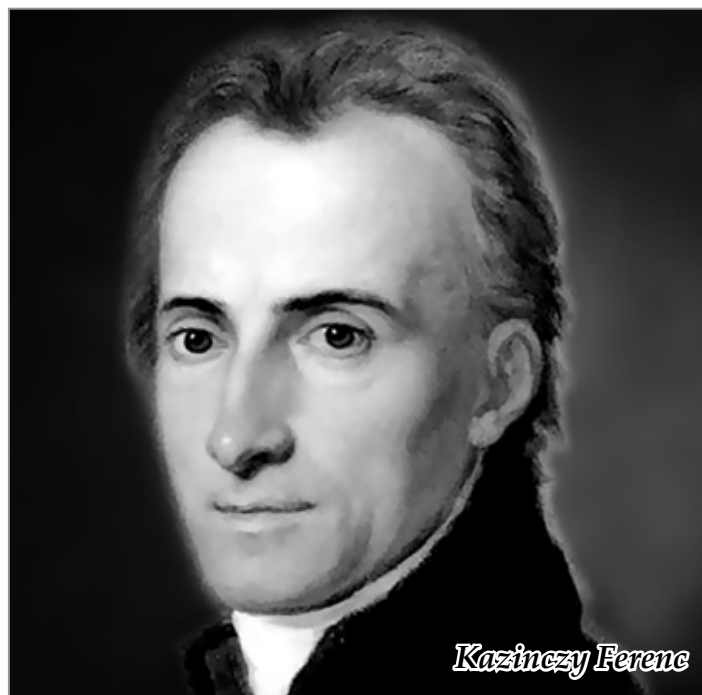
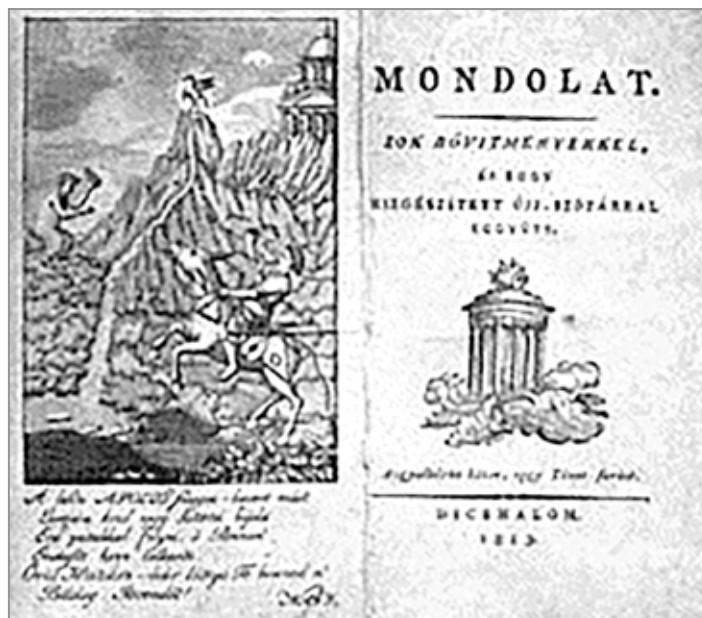
Ezen és ehhez hasonló szavak használatán vitatkoztak nyelvművelő elődeink, a hagyományörzést hirdető ortológusok és az újítást igénylő neológusok a 19. század elején. Ők vívták éveken át a nyelvújítási „harcot”, amely – úgy hiszem – egyedülálló Európában, mert a nyelv mesterséges, felgyorsított fejlesztése a nemzetté válás folyamatában más országokban is zajlott, de „vérre menő” küzdelem a nyelvvel foglalkozók közt csak nálunk volt. Hogy miért éppen itt, az nem véletlen. A nálunk nagyobb, független népek számára, akik szabadon használhatták az anyanyelvüket, ennek fejlődése nem volt létkérdés, használata, tökéletesítése nem a megmaradás feltétele volt, mint nálunk. (Azt tartja a fáma, hogy a „nyelvében él a nemzet” szállóige a 18. század végén, II. József erőszakos, németesítő politikája ellen fogalmazódott meg először.) Ezért aztán a nyelv és a nemzet ügye egyet jelentett a magyarság tudatában. A foglalkozás a nyelvvel nemcsak a szakemberek munkaköre lett, hanem közügyé vált, mindenki a saját meggyőződése szerint akarta a legjobbat tenni, ezért folytak késhegyre menő viták a sorsát, fejlődését illetően.

Ez a harc egyébként csak egy rövid szakasza volt a tényleges nyelvújító mozgalomnak, amely mintegy 100 évig tartott (az 1770-es évektől, Bessenyei György fellépésétől az 1870-es évek elejéig). A sok szellemi összecsapást, vitát, kölcsönös megsértődést hozó nyelvi küzdelmet a 260 éve született Kazinczy Ferenc (1759–1831) indította el. Ő volt az egyik megfogalmazója a modernebb, polgári ízlés meggyökereztetését szolgáló stílus-reformnak is, amely szintén célja a mozgalomnak a 19. század elején.

Kazinczy 1811-ben kimondottan provokatív céllal jelentette meg a maradiságot támadó, igen szatirikus tónusú *Tövises és virágok* című epigrammagyűjteményét, illetve a Vitkovics Mihály úrhoz írt „poétai episztolát”, saját megfogalmazása szerint azért, hogy „elektrifikálja” az „álélttá vált” szellemi életet.

És ez sikerült is neki. A szokás, a hagyományok túlzott tiszteletét hirdető íróársak megsértődtek, s megkezdődött az ádáz polémia, amely időnként egymás kigúnyolásává fajult. Az ortológusok

által összeállított, 1813-ban megjelent *Mondolat* című gúnyirat egyik célpontja maga Kazinczy volt, a címlapon közölt karikatúra egyenesen őt ábrázolta, amint számárháton igyekszik a Költészet hegyére, a Parnasszusra. A kiadvány, hogy a nyelvújítás képtelenségét igazolja, egy szótárt is közölt az új „szócsinálmányokból”, amelyek jelentését csak magyarázattal lehet felfogni. (Egy ilyen szó a címadó *Mondolat* is, melynek jelentése: mondogás, azaz tollbamondás után írt szöveg. Ebből a szótárból vettem írásom címszavait is).

Kazinczy Ferenc

Hasonló hangnemű válasz született erre, a *Felelet a Mondolatra*, Kölcsey és Szemere Pál összeállításában.

A nyelvújítás túlzásai, erőszakolt szóalkotásai közismertek. Középiskolában is tanítják, és a diákok mindig jól szórakoznak az olyan szóremekeken, mint a locsmoly (patak), lovanc (huszár), szurdancs (tör), foltos nyakorján (zsiráf) vagy a címben szereplő ihlemény (ihlet). Tény azonban, hogy több mint 10.000 szót hoztak létre sajátos szóalkotásokkal. Ilyen a közismertebbek közül: a régi elavult szavak felújítása (aggastyán, lomb), tájszavak általánosítása (betyár), más nyelvű szavak tükörfordítása (ellenszenv, rokonszenv), szavak összevonása (cső + orr = csőr). A leggyakoribb eljárás a szabályos és szabálytalan szóképzés, szórövidítés, melyre néhány példa: tengerész, állam, cím (a címerből), vizsga (a vizsgál szóból) szenvedély, irodalom, költő stb.

Ha az általuk létrehozott új szavakból mindegyik nem is gyökeresedett meg a közhasználatban, nagy részük nélkül szinte lehetetlen lenne még a mindennapi beszéd is. Nélkülük anyanyelvünk sem tartozna a világ leggazdagabb szókészletű nyelvei közé. Kevés olyan nép van, amelynek szókészlete 1.650.000 szóval rendelkezik. A nyelvújítási harc végső eredménye pedig az a gazdag, erőteljes, árnyalatokban gazdag irodalmi nyelv, amely az ezt követő időszak romantikus íróinak alkotásaiban olvasható.

A hosszú, sokszor elvtelen nyelvi csatát a neológusok vezéréként győztesnek számító Kazinczy zárta le, s szerinte mindkét tábor győzött. Az *Ortológus és neológus nálunk és más nemzeteknél* című vitázáró, 1819-ben megjelent munkájában így fogalmazott: „Jól és szépen az ír, aki tüzes ortológus és tüzes neológus egyszersmind, s egyességben és ellenkezésben van önmagával (...) S mi szabad az írónak? ... mindaz, amit a nyelvek ideálja megkíván, a magyar nyelv természete (örök szokása s törvénye) világosan nem tilt, a régi és újabb klasszikusok által nevelt ízlés még javasol is, s a szükség múlhatatlanul parancsol.”

Egy másik művében a következőket vallotta: az író ura a nyelvnek, és ez azt jelenti, hogy „barátja, nem ellensége, művelője, nem pusztítója, (...) a *Nyelv Génuszát* illetni soha nem szabad. A nyelv génusza a nyelvnek az a tulajdonsága, amellyel a bővülést, szépülést, igazabbá válást nemcsak tűri, de szereti és óhajtja is, és hogy mind azon kölcsönzésektől, amelyekkel a gondolatot és érzést erősebben, lágyabban, komolyabban vagy csintalansággal festheti, nem idegenkedik.”

Mondatai – gondolom – ma is érvényesek, nemcsak a hivatásos írók, de mindazok számára is, akik magyarul írnak, olvasnak, beszélnek. Igaz ez akkor is, ha nagy nyelvművelőnk „fentebb stylje” a mai ember számára már igencsak elavult.

Könyvészet

Dömötör Adrienne: *Haza és haladás: A reformkortól a kiegyezésig (1790–1867)*, Bp., 2000.

Szilágyi Ferenc: *A magyar szókincs regénye*, Tankönyvkiadó, Bp., 1974.

A nyelvújítás története mek.oszk.hu

Érdekességek a magyar nyelv és a nyelvújítás kapcsán www.tantaki.hu

Jámber Ilona

ASSZONYKÓRUS

– **Azt mondtad, Borosjenőben születél.**

– Igen. Borosjenő a szülővárosom, ahol 19 évig éltem. Ott végeztem a tanulmányaimat, román nyelven. A magyart, a falusi életet, a szokásokat Nagyvarjason szívtam magamba, ahol vakációimat töltöttem. Imádtam ott lenni. Ha a vakáció pénteken 12 órakor kezdődött, én biztosan még aznap a négyórai buszon voltam Nagyvarjas felé, és csak egy nappal iskolakezdés előtt mentem haza. Olyan sziget volt számomra, ahol nagyon jó volt lenni. Talán innen ered a ragaszkodás. Ott is-

merkedtem meg a férjemmel is, a tornyai Savival, és döntöttem el anno, hogy nem a zajos városban, hanem falun akarom leélni az életemet.

– **Hogyan kezdődött kultúraszervező tevékenységed?**

– 2009-ben a *Nemzetiségek Találkozója* szervezői megkerestek, hogy csatlakoznék-e a programhoz. Igent mondtam. Örültem, hogy Tornyán is történik valami jó. Egy kiállítást alakítottam a téren, régi falusi tárgyakkal, hagyományos ételekkel, süteményekkel, de mivel úgy gondoltam, a szín-

padi programban is jelen kellene lennie a tornyai magyarságnak, felkészítettem két tornyai gyereket, hogy fellépjenek a műsorban a román és szerb gyerekek mellett.

– Hogyan lett ebből Tornyai és Nagyvarjasi Asszonykórus?

– Az egyik dolog vonzza a másikat. A következő évben megkeresett egy 12 éves kislány a faluból, és azt mondta, hogy többen is vannak (csak nem mertek jönni), akik szeretnének részt venni ilyen programokban, szerepet vállalni a színpadon. Nem tudtam nemet mondani, erre nem lehetett nemet mondani. Összehívtam a baráti körömet, és megbeszéltem velük, hogy jó volna szervezni egy jótékonysági eseményt, aminek a bevétele, ha csak részben is, fedezné egy csoport megalakítását. A jótékonysági bál nagy sikerrel zárult, az összes jelentkező gyerek számára tudtam varratni megfelelő népviseleti ruhát. Így alakult meg a *Tornyai Magyar Hagyományőrzők* csoport. A megmaradt pénzből a helybeli óvodának varratam 10 rend román és magyar népviseletet, hogy az óvodások is színpadra kerülhessenek. Ebben nagy segítségemre volt a nővérem, Onodi Elena, aki időt, fáradságot nem kímélve az összes ruhát megvarrta. Nagy öröm számomra azóta is, amikor hallom vagy látom, hogy az óvó néni viszi a kicsiket szerepelni. Jó érzés. Ha nem is vagy jelen, tudod, hogy a munkád, igyekezeted ott van.

– Hogy kerültek az asszonyok a csoportba?

– Néptáncot nem tanultam, külön tánctanárra nem volt keret, ezért tudtam, hogy ezekkel a gyerekekkel nem lehetséges táncsoprotot alakítani. Úgy gondoltam, népi játékokkal, népi hagyományok bemutatásával viszem őket színpadra. Írtam egy darabot *Hagyományos menyasszony-öltöztetés* címmel, ami nemcsak a táncról szólt, hanem volt benne vers és ének is. A műsor zenei aláfestést igényelt, de mivel Tornyán se hegedűs, se pikulás nem volt, az asszonyokhoz fordultam: „Jöjjetek és énekeljete velünk!” S ők jöttek... így indult el a csoport. A próbaterem unokával, gyerekekkel, szülővel, nagymamával, nagynénivel lett tele. Nem mindennapi dolog volt.

Mikor mindez kezdett alakot öltetni, Ági nénihez (Ujj Ágnes, sok évig Tornyán tanárnő – szerk. megj.) fordultam, hogy jöjjön, nézze meg a darabot. Tudtam, hogy nagy tapasztalata van e téren, sokat foglalkozott a tornyai gyerekekkel. Bíztam a véleményében. Nagy örömmel fogadta a kérést, kijött, és megnézte a próbát. Azt kérdeztem: színpadképes? A válasz az volt: Tina, ez nagyon rendben van! Örültem. Színpadra került a műsor, és nagy sikert aratott. Sorra kezdtek jönni a felkérések fesztiválokra, falunapokra. Híre ment, hogy Tornyán is van kultúrcsoport. Egy alkalommal, Pécskán, fellépés után odajött hozzám a Búzavirág egyik vezetője, és gratulált. Örült, hogy részt vettünk, és megmutattuk, hogy nemcsak táncsal lehet fellépni, lehetséges átformálni, gazdagítani a programot. Utána jött a többi szerep. Bejártuk velük a megyét, mindenhová mentünk, ahova meghívást kaptunk, amíg lassan-lassan felcseperedtek a gyerekek, és kezdtek kirepülni a fészekből, az iskola, egyetem vagy munkahely máshova szólította őket... Az asszonyok viszont maradtak. Szerettek énekelni, és szeretnek mai napig – de túl kevesen maradtunk így, gyerekek nélkül. Nem voltunk már elegenden, nem tudtuk betölteni a színpadot, így 2014-ben váltottunk. Tudtam, hogy Nagyvarjason Pintér András vezetésével működik egy kisebb csoport *Vadrózsák* néven. Az asszonyokat jól ismertem, hisz közöttük nőtem fel, tudtam, hogy szép hangjuk van. Megbeszéltem velük: mi lenne, ha összefognánk, s a két csoportot összevonnánk? Mindenkinek tetszett az ötlet, egyből igent mondtak, így lett a *Tornyai Magyar Hagyományőrzők* és a nagyvarjasi *Vadrózsák* asszonyaiból *Tornyai és Nagyvarjasi Asszonykórus*. Alakuláskor sokan mondták, miért nem választottunk hangzatos nevet. Mindenkinek azt válaszoltam: ez a név így jó, ahogy van: *Tornyai és Nagyvarjasi Asszonykórus*. Hát lehet ennél reprezentatívabb neve ennek a csoportnak?

– Elkezdődött a közös munka, jöttek a kihívást jelentő nemzetközi fellépések.

– Nyáron szinte minden hétvége be volt és be van táblázva. Nagyon sok helyre hívnak, ami nem kis

munkával jár. Rendszeres heti próbákat tartunk, ha esik, ha fúj. Kevesen tudják: egy alig 10 perces előadás több száz óra gyakorlást jelent. Rengeteg előkészület van egy szereplés előtt, ha az ember arra törekszik, hogy minden rendben legyen. Fellépéskor nemcsak a hang számít, a megjelenés is ugyanolyan fontos. Dél-Alföldre jellemző viseletet hordunk a színpadon, ez a magyar népviselet egyik legbővebb viselete. Egy szoknya 5-6 m, egy alszoknyának akár 24 m az alsó bősége, és egy asszonyra akár 3-4 alszoknya is kerül. Én mondom: ezeket a ruhadarabokat mosni, keményíteni, vasalni minden fellépés előtt nem kis dolog, erre csak akkor vállalkozik az ember, ha szívvel-lélekkel csinálja. Hamar rájöttem, hogy ez az asszonykórus nagyon szép eredményeket érhet el, ezért magasabbra emeltem a léceket. Elhatároztam: nemcsak falunapokon, fesztiválokon kell bemutatni a csoportot, hanem egy népzenei minősítést is be kell vállalni. Beneveztem a csoportot egy nagyszabású nemzetközi minősítő versenyre, ahol szakemberek zsűriznek. Amit sejtettem, de nem voltam biztos benne, a zsűri megerősítette. Azóta a kórus háromszor is fellépett a dobogó legfelsőbb fokára, és megszerezte a „kiemelt arany” minősítést, egy népzenei minősítő verseny legnagyobb díját. Aztán valahogy arra jöttem rá, hogy számomra nem a díjak igazolják azt, hogy jól csináljuk, amit csinálunk, hanem a csend. Lehet, furcsán hangzik, de a csend volt az, ami nekem igazolta, hogy ezek az asszonyok tudnak valamit. Aki volt már ilyen jellegű versenyen, az tudja, hogy műsor közben van egy folytonos

moraj a teremben. Csoportok jönnek, mennek, ahogy készülődnek a színpadra, halk beszélgetések, utolsó tanácsok fellépés előtt... egy meg nem szűnő moraj észlelhető a teremben és a színpadon. Amikor felvezetem a kórust a színpadra, aztán halkán háromig számolok, és megadom a jelet a kezdéshez, az asszonyok elkezdnek énekelni, és 2 másodperc után hallom, hogy a moraj, ami több órán keresztül ment a teremben, hirtelen megszűnik... Na, azt a pillanatot, azt az érzést nem lehet szavakban leírni; a zsűri asztalánál 5-6 ember figyel, de a teremben 200-300 ember jelzi, hogy az a rengeteg munka, energia, amit befektettünk, nem hiábavaló. Jó érzés velük foglalkozni, jó érzés együtt lenni, közösen szépet alkotni és ezt a munkát másokkal megosztani, bemutatni.

– Gratulálok a szép eredményekhez! És végezetül soroljuk fel a kórus tagjait.

1. IACSITZ FLORENTINA (Tina) – Tornyá
2. STAN ETELKA (Etus néni) – Tornyá
3. SZABÓ ERZSÉBET (Erzsi néni) – Nagyvarjas
4. FARAGÓ ROZÁLIA (Rózsi néni) – Tornyá
5. PROKAI KATALIN (Kati néni) – Nagyvarjas
6. SOMOGHI ZSUZSANNA (Babi) – Tornyá
7. BOKOR ROZÁLIA (Rózsi néni) – Nagyvarjas
8. KATONA JULIANNÁ (Julis néni) Tornyá (meghalt)
9. OLAH ILEANA (Ilonka) – Tornyá
10. OPREA ROZÁLIA (Rózsika) – Tornyá
11. CODOREAN AURORA (Aranka) – Nagyvarjas

Kérdezett: Jámber Ilona

Matekovits Mihály

ARADIKÉNT BUKARESTBEN

A sors... vagy a helyzet úgy hozta, hogy aktív életem utolsó öt esztendejében Bukarestben, az Oktatási Minisztériumban dolgoztam (2005-től 2010 januárjáig). Azelőtt is jártam már a román fővárosban, különösen az érettségi vizsgák idején, de minden alkalommal csak mentem a minisztériumba, és jöttem is vissza, többnyire a vizsgatételekkel. Ilyenkor gépkocsival voltam, amit nem én vezettem, így a várost igazán nem ismertem.

Bukarestről sokat hallottam előzőleg is, egyesek szerint nagy magyar város, már ami a lakosok számát illeti. Ez persze nincs így, mert lehet, hogy az első világháború előtt vagy a két háború között sok magyar dolgozott ott, de az utolsó népszámlálás valamivel hatezer alatt állapította meg a bukaresti magyar nemzetiségűek számát. A háború előtt szép számban mentek oda dolgozni székelyek: a nők többnyire cseléd lányoknak, a férfiak az építőiparban kerestek állást; elsősorban az ácsok voltak a keresett és megbecsült munkások. Ezek többsége egy kis pénzkeresés után visszatért a Székelyföldre, de voltak olyanok is, akik – elsősorban házasság révén – maradtak.

Én kíváncsi voltam a bukaresti magyar közéletre, ezért próbáltam körülnézni.

A templomok. Ha vasárnap Bukarestben maradtam, elmentem a barátok (Bărația) templomába a magyar misére. Kis templom (talán az arad-ségai Szent Teréz-templomhoz hasonlítható), de minden vasárnap megtelt, kétévestől 80 évesig szinte minden korosztály képviseltette magát. Páll Antal atya közel másfél évtizede volt „kölcsonpap” Erdélyből (jelen pillanatban segesvári plébános). Előfordult, hogy a két református templom valamelyikében ünnepség volt, s ezen vettem részt, néha hétköznapon is. Érdekes két dolgot megemlíteni. Mindhárom templomban a vasárnapi hirdetések alkalmával elmondták a bukaresti heti magyar műsorokat is (Petőfi Ház, Ady Líceum vagy más), illetve helyi magyar lap hiányában néha családi hirdetéseket is (munkahely magyarok számára, családi kisegítők keresése). Valamelyik januári vasárnapon Páll atya beteg

volt, és egy román pap helyettesítette: ő mondta románul, a hívek válaszoltak magyarul. Ez nekem nagyon érdekes volt, de azt tapasztaltam, hogy a hívek és a pap számára is ez megszokott. Különböztettem rajtam kívül még két olyan templomlátogatót, aki az egykori aradi 3-as Középiskola, a mai Csiky Gergely Főgimnázium jogelődjébe járt.

A magyar közművelődési életnek három központja volt: a Petőfi Ház, a Magyar Művelődési Központ és természetesen az egyetlen magyar iskola, az Ady Endre Líceum. A Petőfi Házban abban az időben csak 2 terem volt a magyaroké, a többi (a nagytermet is) egy román cég bérelte meghatározott időre. Hetente egyszer volt délutáni rendezvény, amelyet Kovács László (Laci bácsi) nyugalmazott színész irányított. Itt voltak előadások helybeliekkel és meghívottakkal is. A látogatók többnyire idősebb bukaresti magyarok voltak, akiknek ez volt az egyetlen találkozási helyük. Engem kétszer hívtak meg előadni, egy alkalommal az aradi 13 vértanúról, október első hetében, egyszer pedig a romániai magyar oktatásról. A fővárosban töltött 5 év alatt, amíg Bukarestben voltam, minden szerdán elmentem a magyar körbe. Azóta a Ház visszakapta a dísztermet, és a tevékenység kiszélesedett.

A Magyar Művelődési Központot Magyarországon bukaresti nagykövetsége tartotta fenn, ez elsősorban a románok felé nyitott, hogy ismerkedjenek a magyar kultúrával, de sokszor olyan neves anyaországi vagy erdélyi művészeket hívtak meg, hogy érdemes volt ott lenni. Jelenleg a budapesti Balassi Intézet részeként működik, de azonos céllal.

Szórakozóhelyek. Magyar cigányzene a bukaresti Szent György étteremben volt, szatmári zenészek húzták az elegáns helyiségben. A vendégek zöme magyar volt, családok vagy hivatalos vendégek fordultak ott meg vacsorázni. De érdekes volt a Sanyi kocsmá is, egészen közel a minisztériumhoz. Nem volt kitéve cégtáblája, mert csak törzsvendégek vagy azok barátai látogatták. A bárban mindenki kiszolgálta magát röviditalal,

sörrel vagy borral, a pincérek csak az ételrendelés-
sel és -kihozással foglalkoztak. A fizetésnél min-
denki megmondta, hogy mit fogyasztott a bárból,
és kifizette. A főnök, Sanyi szerint soha nem fize-
tett rá, oda csak becsületes fogyasztók jártak. De
emlékszem egy Mikulás-estére, amikor Korodi
Attila szenátor körlevelet küldött a minisztériu-
mok magyar tisztségviselőinek, hogy aki egyedül
van, az este jöjjön a Sanyi kocsnába. Kb. nyolc-
van voltunk az ötven helyre, de ketten is elfér-
tünk a legtöbb széken. Amikor nyugdíjba mentem,
itt tartottam a kollégákkal a búcsúestemet.

Események. Három évben alakult úgy, hogy a
halottak napi világítás idején Bukarestben vol-
tam. Ilyenkor november másodikán (itt ekkor vi-
lágítanak) a Bălu katolikus temetőbe mentem, bár
nem volt ott eltemetve egyetlen ismerősöm se. Az
egyházi szertartáson részt vett minden bukares-
ti katolikus pap (kb. 60-an), én 10 mécses típusú
gyertyát vásároltam, és gyújtottam egyet-egyét a
magyar feliratú síroknál, ahol nem járt senki. De
alig negyed óra múlva még 30 mécsest vettem a
kapunál, mert sok magyar nevű sírfeliratot talál-
tam, ahol senki se gyújtott gyertyát. Az elhunytak
zömét az 1950-es években temették ott el, kő- vagy
márvány síremlékeik már erősen megviseltek vol-
tak.

Március 15-én rendszerint a Herăstrău park
sétányán található Petőfi-mellszobornál találko-
zunk, 25-30-an, ezt a templomokban előző vásár-
napon kihirdették. Érdekes, hogy az idősebb bu-
karestiek nem merték a magyar himnusz eléne-
kelni, csak miután a katolikus, a két református
lelkész és jómagam „rázendítettünk”, az öregek is

könnyes szemmel dúdolták. Pedig ott senkit sem
érdekelt, hogy egy kis csoport egy szobornál mit
énekel, még rendőrök se vigyáztak ránk.

Bukarest érdekes város. Több épületével világ-
városi képet mutat, de vannak régi kúriák és dü-
ledező, százéves házak is. Mind a háromféle épü-
let sok helyen egymás mellett van, egy modern
tömbház szomszédságában találhatunk roskatag,
de lakott, múlt századi házat is. A magyar iskolá-
ba és óvodába (egy épületben működnek) akkor
200 gyermek járt, ezek közel negyede vegyes há-
zasságból származott, de több szülő egykor maga
is az Ady Endréről elnevezett líceum diákja volt.
Sokan naponta kilométereket tettek meg 2-3 tö-
megközlekedési járművel, csak hogy magyarul
tanulhassanak.

Én egy közéleti líceum bentlakásának 5.
emeletén laktam, ahol a 4., 5. és 6. emelet minisz-
tériumok szolgálati lakásainak volt átalakítva.
Csak a tanügyi lakótársakat ismertem, de egy-
szer a liftben két fiatal hölgy magyarul beszélt.
Kiderült, hogy a Kulturális Minisztériumban dol-
goznak, ők is erdélyiek. Innen jött az ötlet, hogy
kivettem a két liftbe egy-egy papírt magyar nyel-
ven, hogy aki olvassa (és érti) ezt a felhívást, az
egy bizonyos napon este 7 órakor jöjjön (pohárral
a kezében) az 501-es szobába. Én voltam a legjob-
ban meglepve, hogy 14-en voltunk, akik eddig a
liftben vagy a lépcsőházban románul köszöntünk
egymásnak, de különböző minisztériumok vagy
állami intézmények magyar tisztségviselői, mun-
katársai voltunk. A poharas találkozások havi
rendszerességgel ismétlődtek, kellemes esték vol-
tak, távol az otthontól, de hazai hangulattal.

Koreck Aladár

ARAD, A MAROS AJÁNDÉKA

RÉGI STRANDOK ÉS KLUBOK

A tavasz jöttével végigsétáltam a Maros-par-
ton, a temesvári hídtól egészen a Hármassziget-
ig. Meg-megálltam az ismerős helyeken, sok régi
szép emlék jutott eszembe, s tudatosult bennem
folyónk nagy szerepe a város életében, fejlődésé-
ben, ugyanakkor sportolásban, szórakozásban.

Mivel a Maros szinte körülöleli a várost, a pol-
gárok öröme a jobb partján egymás után létesül-
tek a strandok és a klubok.

A legnagyobb népszerűsége az úgynevezett
hivatalos „régi strandnak” volt, ami egyedülálló-

an a város szívében, a Kultúrpalota és a Város-
háza szomszédságában, a régi gáton túl létesült
két klub, a Metalul és a Voința között. Kedves és
megbecsült helyszín volt, ahol kabinok, napo-
zók, tusok, egy vendéglő, hangosbemondó – ami-
nek köszönhetően naponta szólt a zene – álltak a
strandolók rendelkezésére.

Közvetlenül a part mellett egy uszoda volt ki-
kötve, ahol úszni lehetett, illetve úszni tanulni
is egy úszómester felügyelete alatt. Szemben a
stranddal, a vár oldalon remek homokföveny te-

rült el, ami a tengerparttal is vetekedhetett. Pontonhíd még nem volt, így az egyik partról a másikra úszva, csónakkal vagy néha egy dereglyefélével lehetett átkelni, amit két, fehér gatyás tutajos üzemeltetett. A jó úszók között nagy divat volt az úgynevezett „nagykör”, ami a temesvári hídtól indult.

Ezen a strandon szinte mindenki mindenkit ismert. A „törzsklub” olyan 7-800 strandolóból állt, de ünnepnapokon sokkal többen is voltak.

Az 1970-es nagy árvíz majdnem katasztrófát okozott a városnak, de a védelem erőfeszítései által a város megmenekült, ám a strand nagyon megsínylette. Ezzel egy új korszak kezdődött: a folyó bal partján létrejött az új modern strand, amely a '70-'90-es években élte fénykorát.

Klubok

A folyó jobb partján sorakoztak a sportklubok: Constructorul, Metalul, Voința, a várhídon túl az UTA. Ezekben a klubokban komoly sportélet volt: úszás, evezés, az UTA-ban és a Constructorulban teniszezés. De asztalitenisz, valamint különböző labdasportok is voltak. Ezeket a klubokat a sportolókön kívül sok amatőr is látogatta, úgyhogy komoly társasági élet is zajlott.

A változó időket csak a Voința, de nagyon rossz állapotban, és az UTA klub vészelte át, a Metalul klub sportiskolává alakult, a Constructorul a magánegyetemhez került, és ott testnevelési szak is létrejött.

A szabad strandok virágkora

A folyó bal partján, a régi cukorgyárral szemben volt a Port Arthur, a leglátogatottabb szabad strand, szép homokfövennyel, vendéglővel.

A két part között komp működött nagy népszerűségnek örvendő.

A folyó jobb partján, a cukorgyártól lefelé terült el az úgynevezett Ló-strand, szintén remek homokfövennyel és nagy látogatottsággal.

Ezek a strandok nem volt úszómester, aki tanított volna, mégis majdnem mindenki megtanult úszni a szülőktől, barátoktól vagy egymagában. Voltak olyan úszók, akik szinte egy vonalban átúszták a Marost.

Napjainkban a Port Arthur még szerényen működik, de a Ló-strand teljesen megszűnt.

A folyón lefelé, az akkor még létező cigánysoron túl is és a Csálai-erdő szélén létezett Topolovac, sok aradi kedvenc kirándulóhelye, de a halászok paradicsoma is. Jóval lejjebb van a Hármassziget, körülölelve a Maros fő- és holtágától.

A Hármasszigetre a Csálai-erdőn keresztül is el lehetett jutni biciklivel, akkoriban kegyetlenül rossz utakon, de nagyszerű ösvényeken: „róka-út”, „elefánt-út” és még számtalan sok jó és rossz ösvényen. A szigetre egy pontonhídon lehetett és lehet ma is átkelni, amivel régen is és ma is sok probléma van. A szigeten eleinte kis házacskák épültek, aztán villák, vendéglő, vállalati nyaralók, ma már igazi üdülőtelep.

A Csálai-erdő és a Hármassziget mindig is az aradiak kedvenc kirándulóhelye volt. A legenda szerint a Csálai-erdő mélyén létezett egy török vár, aminek maradványait sokan keresték, de még senki sem találta meg.

Kettő Groza János grafikája

Sarusi Mihály

VADÁSZÍRÓ FÖLDESURUNK, SZALBEK GYÖRGY

Érte néhány meglepetés a falurajz íróját, midőn nekiállt a településhez kötődő írók számbavételének. A legnagyobb tán mégis a földesúr: a falualapító táblabíró Szalbek György aradi főszolgabíró fiának, Jakabnak a nagyapa nevét öröklő vadászíró fia. Az ifjabb Szalbek György, aki ráadásul 1848-ban Arad város képviselője a forradalmi nemzetgyűlésben, illetve a szabadságharcban Bem tisztje. Aztán fogoly a honvédőrnagy, hogy rövidesen vadászati szakkönyvet tegyen elének az asztalra... fordítóként, persze, de az eredetit megtoldva a saját ismereteivel.

Vadászat, kopóval, Kisiratos körül? Nyilván inkább a marospetresi uradalom mezein, erdeiben.

A szabad, független, polgári Magyarország föltétlen híveként... mi mást tehetett a Bach-korszakban? Vadászatba, vadászati szakírásba menekülni? Uradalmába, Petresre/Petrisre? Meg nyilván Aradra (ahol házuk áll, s ahol majd eltemetik őket), néha apjával (apjához, a később Snájder-dombnak nevezett, nemesi udvarház, valamint udvar és kert – Szalbek-szállás – övezte iratosi halomhoz...). Nagyanyjához, Szalbek Györgyné Török Zsófia asszonysághoz – akinek a helyi hagyomány szerint a falu közepén állt a háza –, (Kis)Iratosra? Az akkor még valameddig Szalbek-Iratosnak is nevezett Csanád vármegyei színmagyar és színgatólikus Kisiratosra.

Bona Gábor (Bona Gábor: *Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848/49*, Bp., 2000) ezt tudja róla:

„petrisi SZALBEK GYÖRGY

Szül. 1820 körül. Sz. Jakab Arad megyei földbirtokos, főszolgabíró (1819) és br. Bánffy Polixenia fia. Magyar, r. kat. Jogot végez. 1848. máj. 1. – Arad megye törvényhatósági bizottságának tagja, jún. 10. – Arad város országgyűlési képviselője. Nőtlen.

1848 novemberéig az országgyűlésen tevékenykedik. Dec. 2. (nov. 16.) – hadnagy az alakuló 16. Károly huszárezredben. Dec. 29. (nov. 16.) – főhadnagy ezrede létszámában és parancsértiszt

Bem tábornok mellett. Később százados és pénztárnok uo. 1849. ápr. 8. kitüntetik a katonai érdemjel 3. osztályával. Áprilisban az erdélyi sereg Temesközben operáló részének főszámvevő tisztje. Jún. 5. – Bem tábornok őrnaggyá lépteti elő.

A szabadságharc után vizsgálati fogságot szenved, 1850 júliusában amnesztiával szabadul. Később birtokán gazdálkodik. 1857. – elméje elborul. † Petris (Marospetres), Arad m., 1860. júl. 8.”

Láttuk, láttuk, de ebből nem derül ki, hogy írt is volna...

Aztán Szinnyei (Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái*) helyre tesz.

„Szalbek György (petrisi) földbirtokos, vadászati sportot gyakorló ügyes lovas; 1857-ben elméjében megzavarodván, Petrisbe (Arad m.) vonult vissza, hol 1860. júl. 8. meghalt 40. évében.

Cikkeket írt a *Vadász- és Versenylap*ba (hova 1857. a Vadászlóról írta utolsó cikkét) s a *Déli*báb *Nagy Naptár*ába (1857.)

Munkái:

1. *Vadászok könyve*. Irta Harry Hievor, ford. 6 angol fametszvénynyel. Pest, 1854.

2. *Hazai vadászatok és sport Magyarországon*. 25 színezett képpel. U. ott, 1857. (Francziául U. ott, 1858.).

Vadász- és Versenylap 1860. 21. sz.

Budapesti Hirlap 1860. 162. sz.

Szinnyei Könyvészete.

Petrik Bibliogr. és gyászjelentés.”

Azaz – valóban – vadászíró.

A zarándi és a krassói hegyek közt áttörő Maros-völgynek, avagy az aradi-csanádi rónának köszönhetően?

Persze időközben az is kiderül, hogy az íráskészség (meg a költészet és a könyv, az irodalom megbecsülése) családi örökség, ugyanis fölmenői, rokonsága körében nem ritka a könyvíró ember. Jóval korábban latinul és papként jelentették meg könyveiket Salbeckék (Ferenc, Károly és Mihály). Apjáról pedig ezt is följegyezték: az aradi könyvnyomtató műhelyek sorát nyitó nyomda egyik első terméke 1819-ben a Salbek Jakab lakodalmára

P. Nagy Lászlótól készült költemény („Mennyegzői vers, mellyel m. báró Bánffy Polixen ékes kis asszonynak, nagyérdemű Petrisi Szalbek Jakab urral lett szentegyházi szertartású öszvekelésére ajánlott”). S hogy Michek Antal nyomdájának Salbek Jakab szolgabíró 1818-ban 400 forintot adott Perecsényi Nagy László *Tibullus Albius versei* című munkájának kiadásáért.

Szalbek György – hősünk öregapja – 1818-ban hunyt el, emiatt Kisiratos újraterelítésének folytatását és befejezését feleségének köszönhetjük. Ahogy nyilván Török Zsófiának, Kisiratos Asszonyának köszönhetjük a család megmagyarosodását is. Fiuk, Jakab, losonci Bánffy Polixena bárónővel kötötte össze az életét, ő, túlélve fiait, 1879-ben távozott az öröklétbe. (Fiai – a mi kárunkra is – magtalanul múltak el.)

Petresen nem mehetünk utána, ám Iratoson a nyomába szegődhetünk. Legalábbis valami nyomát meglegelni alítjuk... az úri vadászatnak. Mert azért a paraszt vadászat – amely (úgy, ahogy) máig él a maga módján – kicsikét más.

További adatok az ifjabbik – és sajnos utolsó – Szalbek Györgyről.

1842: Kisiratoson bérálja meg Lonovits püspök a helybéli parasztyerekekkel együtt az özvegy földbirtokos asszony két unokáját. Mint a plébániatörténet mondja: „Ezen alkalommal béráltatott meg T. ifiú Szalbeck György Úr is kedves testvérével, Malvin kisasszonnyal”. Azaz öccsén, Alberton kívül lánytestvére is volt, akinek nem tudjuk a nyomát követni.

1848. június 18-án Aradon a nemzetőrség tisztikart választ, az V. század kapitánya Szalbeck György, birtokos. „Június 20-án Arad városa részéről a jövő hó 2-án megkezdendő nemzeti gyűlésre közmegegyezéssel Szalbek György követnek választatott.”

1849-ben petrisi kastélyát a román zendülők kirabolták.

1854-ben Szalbek György fővárosi lakos a Nemzeti Színház nyugdíjintézete részére 200 forintot adományozott – írja a színművészeti adattár (*Magyar Színművészeti Lexikon*, 1929–1931). Ahogy azt is, hogy atyja, az aradi vártömlöcből 1850-ben menekülő és a kisiratosi udvarházban menedéket lelő Teleki Sándor által Jaki bácsinak becézett édesapja sem adta alább, az aradi színpad lelkes pártfogójaként nagy áldozatot hozott a helyi magyar színpad megeremtéséért.

1857: „A Salbek-családnak – Sz. Györgynek Petresen – nemes erdélyi s angol ménekkel keresztezett ménese 1857-ben oszlott fel.” Ez évben a kisi-

ratosi nemesek kimutatását Szalbeck Jakab és fia, György vezeti, itteni birtokuk 945 hold, lakhelyük (hivatalosan) Arad.

1860: júniusban Petresen meghal Szalbek György.

1861: kihal a Szalbek család férfiága, birtokaik idegen kézre jutnak, mivel György után Albert is elhalálozik.

Szalbek honvédőrnagy... író földesurunk!

Földesúr írónk.

Ahogy akad a környéken más földbirtokos író is: Almásy Pál és Almásy Dénes Almási-Iratoshoz, Kászonyi András Kürtöshöz, Soborsini Forray András Nagy-, avagy Forrai-Iratoshoz (is) kötődően...

Hieover (Harry) *Vadászok könyve* című művét anglusból fordította és átdolgozva 1854-ben Pesten közreadta a mi Szalbekünk. S még hogy ráakadt a falukutató Szinnyeinel, a budavári nemzeti könyvtárban kézbe is vehette!

Milyen a vadász úriember, eme úri sportunk (az akadályversenyekkel karöltve), milyen a vadászló, a kopó és a kopászat, azaz a kopófalkával való hajtás és vadfogás, különbség róka-, nyúl- és szarvashajtás közt, hogyan kell árkot, kerítést, falat ugratni... És persze vadásztörténetek – Angolhonból. Honit – sajátot (sajnos) – nem kever bele. (Az lett volna az igazi...)

A többi vadászattal foglalkozó írása mellett hasonló szakcikke jelent meg 1857-ben a *Hazai vadászatok és sport Magyarországon* című kötetben, szerzőtársai Andrássy Manó gróf, Orczy Béla báró, Podmaniczky Frigyes báró, Sándor Mór gróf, Wenckheim Béla báró és Festetics Béla gróf.

Azaz mindenki más arisztokrata; jó kis társaságba került, jó kis társasághoz tartozott... Miniket is képviselni?

Nagyanyját – (Kardicsfalvi) Török Zsófiát (1779–1859) – a falu öregei a közelmúltig emlegették. Mert szerették. Annyit tett értünk... S azonosult velünk. Már azzal, hogy köztünk élt.

Itt volt nagyobb biztonságban? (Itt nem gyújtotta rá senki a házát, nem fosztották ki.)

György, Malvin, Albert...

Szalbekék!

A Szalbek család magyar ága.

Ami – így – elenyészett.

...Hogy minálunk kopászott-e a földesúr és kísérete, nem tudjuk, mert nincs arról adat, hogy az úri kopászat (Szalbek vadászíró használja e szavakat a XIX. század derekán) élt-e tájainkon, ám a XXI. század eleji emlékezet őrzi valami hasonlóknak az emlékét. A törzsköcs kisiratosi – sőt, kekecsi – Almási Vince nyugal-

mazott iskolaigazgató említi érdeklődésünkre 2019-ben, hogy szülei mesélték: a kopónak nevezett botokkal csoportosan mentek kisvadakra vadászni. Gyerekkorukban ők is próbálkoztak vele, de nem sikerült „kopóval” nyulat fogniuk.

Nekünk viszont, öreg könyvekről leverve a port, sikerült a múlt homályából elővarázsolni egy újabb (kis) iratosi – no és (maros)petresi és aradi – vonatkozású irodalmi emléket.

Puskel Péter

175 ÉVE SZÜLETETT AZ „ARANYECSET”

NAGY MESTERE

ARADI VONATKOZÁSÚ LEVELEK MUNKÁCSYTÓL ÉS MUNKÁCSYNAK

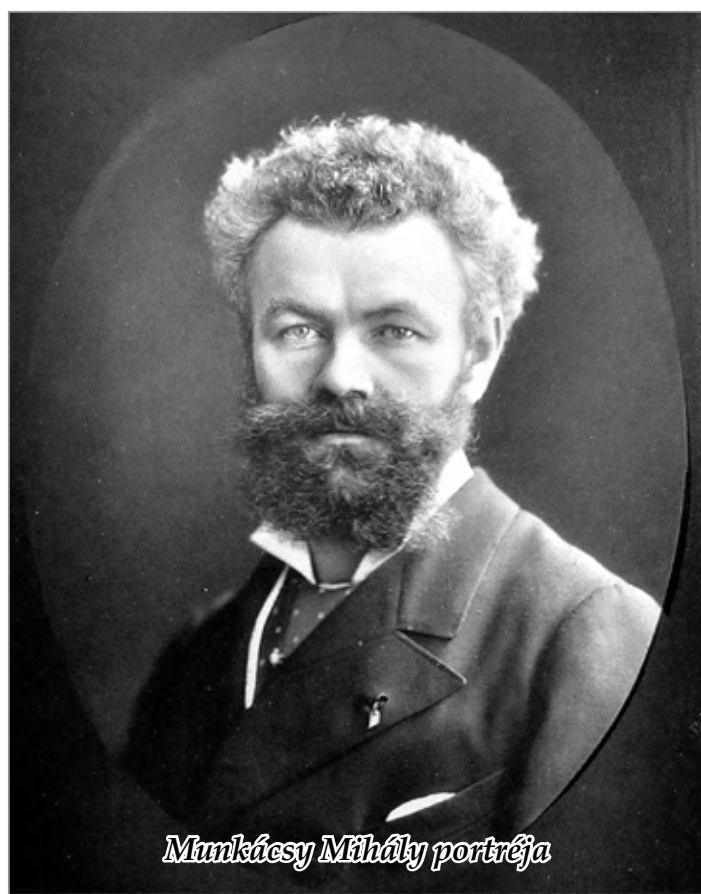
A magyar piktúra egyik legnagyobb alakjának sokkal bensőségesebb kapcsolata volt a Maros menti várossal, mint ahogy azt életrajzírói igen szűkszavúan megemlégtették. És ezek az évek, hónapok nem csupán a helytörténész megközelítéséből érdekesek és tanulságosak.

A félárva Lieb Miska kétesztendei asztalossegédi időszaka Albrecht Ferenc aradi asztalosmester kiserdő, azaz a későbbi liget (ma Coposu utca) melletti műhelyében jórészt ismert. Az már kevésbé, hogy a satupadnál jobban szerette a ceruzát és az ecsetet, és első zsebpénz is a művészpártoló könyvkereskedőtől, majd lapkiadótól került a tehetséges legényhez. Az egykori Templom (L. Blaga) utcai iskola utcára néző falán 1902-ben elhelyezett emléktábla is néhány apróságot a „helyére tesz”.

A Szamosy Elektől vett aradi leckék részleteit úgyszintén feltárták, megírták.

Emléktábla a Lucian Blaga utcában

Munkácsy Mihály portréja

Mindezeknél azonban számunkra izgalmasabb az a levél, amelyben a mester válaszolt Salacz Gyula polgármester meghívására. (*Aradi Közlöny*, 1890. augusztus 30.) A levélben az akkoriban már világhírű és kortársai sorában talán a legtöbbet kereső művész megköszöni, hogy meghívták a Szabadság-szobor felavatási ünnepségére. (Április 25-én volt éppen 15 éve, hogy újra köztérre került az a jelentős alkotás!)

A válaszlevél sorait átítatja a népszerűség csúcsára érkezett művész szerénysége, a forradalom eszméje és mártírjai iránti határtalan tisztelete.

Mélyen Tisztelt Polgármester Úr!

Először is legyen szabad legmelegebb köszönetemet nyilvánítani Arad városa nagyra becsült közönsége és mélyen tisztelt Polgármester úrnak azon megtisztelő figyelméért, melyben engem részesíteni és az aradi vértanúk szobrának leleplezési ünnepélye alkalmával rólam megemlékezni méltatnak.

Csakis valamely komoly, előre nem látható ok lenne az, amely engem gátolhatna ez igen megtisztelő meghívásnak eleget tenni; annyival is inkább, mert teljes szívvel és lélekkel osztozom azon kegyeletes érzelmekben, melyek október 6-án szeretett hazám népeinek ezreit fogják az Arad városi Szabadság-téren összegyűjteni. És mély hazafiúi önérzettel térek vissza 30 év után Arad városába, ahol éppen azon korszak utolsó éveit töltöttem, midőn e vértanúk neveit – kiknek ma a jogaik érvényesítésében diadalmas nemzet szobrot emel – csak suttogva lehetett említeni, és lelket rázó események fájdalmainak csak egy elfojtott sóhajban lehetett kifejezést adni.

Mily megnyugtató és a nemzet önérzetének elégteltet szolgáltató nap lesz ez az október 6-a!

Oh igen! Örömmel veszek részt szeretett hazám ezen ünnepén, és szent ihlettel hajtok térdet azon szobor előtt.

A megtisztelő megemlékezésért köszönetemet ismételvén, kérem mélyen tisztelt Polgármester urat és Arad város nagyra becsült közönségét, fogadják legmélyebb hazafiúi üdvözetem kifejezését.

Colpach (Luxemburg), 1890. augusztus 22.

Munkácsy Mihály

A művész állta a szavát, és eljött francia feleségével a szoboravatóra. A város számos díszvendége közül nekik a városházán rendeztek be lakosztályt. Lengyel Lőrinc bútorgyáros jelképes öszszegért bútorozta be a helyiségeket. A vendégek egy nappal az ünnepség előtt érkeztek. Hatalmas tömeg várta őket a pályaudvaron, akik elkísérték a szálláshelyükig a jeles vendégeket. Nyilván Salacz polgármester is kint volt a pályaudvaron a vendégek fogadására.

Este Munkácsyék a városi színház egyik előadásán a Bohus család vendégei voltak, az ő páholyukban foglaltak helyet. A közönség felismerte a művészt, és hatalmas ovációval köszöntötte.

A programjukról már írtam évekkal ezelőtt. Az aradi tartózkodás idejére tervezett látogatásokat azonban, a művész sorozatos rosszullétei miatt, nem tudták a vendéglátók elképzelései szerint lebonyolítani.

Munkácsy 1900-ban bekövetkezett halála mélyen megrendítette a város vezetőit, a művész

tisztelőit. A város részvétét Salacz polgármester az özvegyhez intézett levelében fejezte ki. Íme, a levél egy részlete:

„...A városunk falai közt szerény viszonyokban élő fiatalemberből Magyarország fényes csillaga lőn, s midőn egy egész ország lelkesedett műveiért, midőn a világ bámulói közé szegődött, mi aradiak kétszeres szeretettel és büszkeséggel szemléltük annak a magasan fénylő fáklyának a tüztét, amely világszerte hirdette nemzetünk, az általa annyira szeretett hazának dicsőségét.

S midőn a fénylő fáklya kialudt, midőn gyász homálya borult egy egész ország szívére, Arad városa hullatta talán az első könnyeket nagy fiának, városa mindenkör büszkén emlegetett díszpolgára fölött” – olvasható többek között a hosszú levélben.

Munkácsyné 1900. június 19-én, a colpachi kastélyban keltezett, Salacz Gyulához címzett, német nyelvű válaszlevelében mondott köszönetet.

Az aradi nagyközönség legutóbb márciusban, a Kölcsey Egyesület közreműködésével rendezett Restitució című kiállításon láthatta Munkácsy három, 1913-ban Aradra került festményét: *A levél*, *a Javíthatatlan* és *a Szülők öröme* címűt. Ezekon kívül a mester három szénrajza is a szépművészeti részleg leltárában van.

Ásító inas

Stefanov Titusz Sever Dan

AZ ARADI TURIZMUS RÖVID TÖRTÉNETE (9.)

III. FEJEZET: 1947–2015

Aradon DÁVIDHÁZI KÁLMÁN volt a helyi turista iroda vezetője. 1950–1952 között a Zarándi-hegységben 420 km turistautat láttak el jelzésekkel: piros jelzéssel a gerincutakat, kékkel a völgyeket, sárgával pedig a jelzések közti kapcsolatokat.

1962-ben jött létre Aradon a „Sănătatea” alpinistaklub WILD FERENC vezetésével, amely 1970-es megszűnéséig több országos sikert könyvelhetett el.

1968-ban megalakult megyénkben a „Liliacul” (Denevér) barlangászcsoport KUTYIK LAJOS irányításával. 1970–1980 között az aradi Pionír Palotában turistaszakkör működött CZÉDLY KÁROLY jóvoltából.

Hosszú életűnek bizonyult a „Jöjjön velünk” turistaegyesület, amely a mai napig aktív.

2003 nyarán újraalakult az alpinista szakosztály, amelynek kiemelkedő alakja TÖRÖK ZSOLT, aki világraszóló eredményeivel öregbítette a romániai alpinizmus, illetve az aradi turizmus hírnevét.

Fordította: Szuhay Albert

Oktatás

Rogoz Marianna

ÉLMÉNYEINK AZ „ISKOLA MÁSKÉNT” ESEMÉNYEIBŐL

A Csiky Gergely Főgimnázium hetedikesei nagyon aktívan töltötték az idei „Iskola másként” hetet.

Érdekes tapasztalatokkal gazdagodtak a Millefiori-gyár aradi részlegének látogatása során. Itt végigkísérték a színes, csillogó, nyersanyagként Muránóból ideszállított üvegrudak szemét gyönyörködtető használati tárggyakká történő átalakulásának útját. A hevítési, fűzési és égetési folyamatokon átjutva az üveg csodás alakot ölt. A szív, pillangó, nyuszi, virág stb. formájú medálokat, karkötőket, fülbevalókat, órákat, tálakat és egyéb dísz tárgyakat, amelyeket itt készítenek, az üzem

boltjában meg is lehet vásárolni. Senki nem távozott a gyárból üres kézzel, ugyanis minden látogató kapott emlékül egy-egy medált.

Egy másik napon Gyorokra utaztunk vonattal. A meglátogatott Szőlő- és Bormúzeumban kiállított tárgyakat is érdeklődve tekintettük meg. A gazdák által egykor használt eszközök, szerszámok, edények valóban különlegesek voltak számunkra. Újdonságokat hallottunk Hegyalja vidékéről, különböző szőlőfajtákról, valamint díjazott boraikról.

A Motorvonat-múzeum szintén hihetetlen élményt nyújtott diákjainknak. A régi és a felújított

vagonokban egyaránt járkálhattak, megtekinthették a vezetői fülkét, a csomagoknak szánt helyet, és leülhettek a régi fapadokra. Megtekinthették a vagonok alját is, ugyanis végigsétálhattak a szerelőaknában is. A vonat 1913-ban indult el. Ez volt az első villamoshálózat Közép- és Kelet-Európában, és nyolcadik a világon. A mozdonyokat Budapesten a Ganz Danubius-gyár, a vagonokat Aradon a Weitzer-gyár gyártotta. Öröm lenne utazni velük most is.

Különleges tapasztalatot jelentett a temesvári Experimentáriumban tett látogatásunk is. A Politechnika egyetem Hidrosztatikai karának udvarán egy hatalmas teremben pár lelkes, már nyugalmazott fizikatanár interaktív kísérletezésre, irányított felfedezésekre kalauzolta csapatunkat. A bemutatott kísérleteket ők maguk állították össze többnyire egyszerű alkotóelemekből a fizika minden ágából. A látogatók sok jelenség gyakorlati alkalmazására kaptak számos példát.

Mivel az iskolák közötti partnerkapcsolatok nagyon hasznosak, éppen ezért hívtuk magunkkal a Millefiori-gyárba az ágyai Olosz Lajos Általános Iskola tanulóinak egy csoportját. A temesvári rövid városnézésre és kísérletezésre pedig majlátfalvi diákok kapcsolódtak hozzánk.

Sok újdonsággal találkoztunk, rengeteg új információval gazdagodtunk, érdekes helyeket fedeztünk fel. Elmondhatjuk, hogy pár nap alatt valóban nagyon sok mindent tanultunk. A gyerekek figyelemmel kísérték a magyarázatokat, érdeklődéssel követték a bemutatókat, aktívan szerepeltek mindegyik általunk meglátogatott helyen. A legnagyobb sikert diákjaim körében a Zöld Nyíl, vagyis az egykori hegyaljai villamos aratta.

Mivel tevékenységeinknek hangsúlyozottan tudományos, mérnöki, matematikai és technikai alapjuk volt, feliratkoztunk a **STEM Discovery Week 2019** eseményei közé. Iskolánk szerepel is az aktivitási térképen.

Megpróbáltunk élni a lehetőséggel, kihasználni az alkalmat, hogy gazdagabbakká váljunk, mert tudjuk: *Tanulni annyi, mint élni a lehetőséggel.* (Paulo Coelho)

Bátkai Sándor

SORSDÖNTŐ ÉLETHELYZETEK

Az öröktől fogva létező Teremtő Istenről annyit tudunk, amennyit Ő maga kijelentett magáról. Az idő korlátai alatt élő ember nem tudja igazán megérteni, mit jelent, az időn kívüliség, az örökkévaló létezés. A Mindenható Istenről szólva Pál apostol így fogalmaz: „*Övé egyedül a halhatatlanság, aki megközelíthetetlen világosságban lakik, akit az emberek közül senki sem látott, és nem is láthat.*” (1Tim 6,16) A föld porából „összegyűrt” emberi test nem bírná elviselni Isten dicsőségének kisugárzó erejét. A Biblia első lapján azt olvassuk: „*Kezdetben teremtette Isten a mennyet és a földet.*” Az Örökkévaló először benépesítette a mennyet, a szemünk előtt láthatatlan világot, majd az örök létezésnek egy pontján megteremtette a látható anyagvilágot, ennek keretében létrehozta azt a bolygót, amelyet Földnek nevezünk, és amelyre helyezte a teremtés koronáját, az embert. Amikor a világmindenségről beszélünk, két létezési formára gondolunk: a látható és a láthatatlan valóságra. Van tehát egy olyan láthatatlan valóság, ami meghaladja az emberi megismerés határait. Az anyagvilág tudományosan kutatható, megismerhető. Kiderült, hogy az egész univerzumnak az a része, ami látható, a létező valóságnak csak 4%-át tölti ki. Van az emberi gondolkodásnak egy olyan megállapítása, hogy „amit meg tudunk nevezni, az létezik.” Ami az emberi megismerés határain túl van, az Örökkévaló láthatatlan világa, annak létezéséről el kell fogadnunk a Tőle jövő információkat. Ehhez azonban el kell fogadnunk a hit eszközét is, mint a megismerésnek egy Isten által nyújtott lehetőségét. Bizonyos mértékig a láthatatlan valóság titkaiba is betekinthetünk (ilyen az energia), aminek hatásait érezkelhetjük. Ha alaposan meggondoljuk, az atomok „beltartalma” is inkább üres tér, kevés a benne levő anyag. A teremtés csodája, ahogy Pál apostol fogalmaz: Isten a láthatatlanból hívta elő a láthatót, azaz tette láthatóvá az ott tárolt anyagokat. „Legyen” szavára megindult az anyagok összerendeződése, és létrejött a mi szemeink előtt is láthatóvá vált világ.

Nos, az egész világmindenséget megalkotó Teremtő Isten lehajló szeretettel fordult a bűntől mentes, tiszta állapotban levő emberhez, akinek megvolt az a képessége, hogy naponta személyesen találkozzon a Teremtő Istennel. Édeni, bolygó életüknek egy pontján megjelent Lucifer, kígyó alakban, és Istennek az ember számára adott rendelkezését kiforgatott módon ismételte meg, hogy ezzel kétséget ébresszen benne a Teremtő szavahihatóságát illetően. Az embernek fontos élethelyzetben kellett döntenie: hűségesen teljesíti Isten parancsát, vagy hitelt ad a Kísértőnek, ami megrontja a Teremtővel való viszonyát! Sajnos, ez utóbbi történt, ami sorsdöntő fordulatot hozott az emberiség történetében.

Kedves nemzettársaim! Minden ember életében vannak olyan döntések, melyek sokszor egész életét meghatározzák. Iskolai tanulmányai, a pályaválasztás, lakhatási életterének megválasztása, párválasztás... de a legfontosabb döntés, amely túlmutat e földi léten, meghatározza örök létezésünket is, és ez nem más, mint az öröktől fogva létező Teremtő Istenhez való viszonyunk. Az egyéni életéken túl, számos történelmi példa mutatja, hogy egy-egy döntés egész népek életét, sorsát befolyásolja, és „jaj azoknak a népeknek, akiknek sorsdöntő helyzetekben hősökre lenne szüksége, és nincsenek hősei!”

Volt a történelemben egy hatalmas birodalom. Kiterjedése Indiától Etiópiáig tartott. Királya Ahasvérus, aki Susán várában állította fel királyi trónját. Uralma alatt voltak a hazájukból elhurcolt zsidók is, szétszéledve a százhuszonhét tartomány különböző részein. Uralkodásának harmadik évében hatalmas lakomát szervezett a tartományok minden vezető emberének, tisztviselőjének. A napjainkban szokatlanul hosszú ideig tartó lakoma (180 nap) végeztével, egy napon a szép termetű Vásti királynét szerette volna bemutatni vendégeinek. Vásti királyné nem volt hajlandó egy ilyen „mámoros” társaság előtt díszelni, visszautasította a megjelenésre szóló parancsot.

A király ezen rendkívül felháborodott, és az eseménynek az lett a vége, hogy Vástit megfosztották királynői méltóságától. Ezután a király tisztviselői lázas keresésbe fogtak, a legszebb lányokat a királyi palotába vitték, ahol hosszú időn át „szépségápolásnak” örvendhettek. A kiválasztott lányok között volt a zsidó származású Eszter is, a zsidó Márdokeus nagybátyjának leánya. Hágai, a „szépségszalon” vezetője rendkívülien szépnek látta a leányt, és igyekezett minden jóval ellátni őt. Márdokeus, Eszter gyámja, arra kérte őt, hogy ne árulja el senkinek zsidó származását. Egy-egy leány akkor léphetett a király elé, ha letelt a számukra fenntartott tizenkét hónapos szépítési idő. Nos, elérkezett a pillanat, hogy Márdokeus fogadott leánya, Eszter is a király elé lépjen. Az esemény nagy hatású volt, mert a király mindenkinél jobban megszerette őt, minden leánynál jobban elnyerte tetszését, és a királyi korona Eszter fejére került. Az ünnepélyes megkoronázás nagy lakoma közepette történt, Ahasvérus udvari embereinek jelenlétében. A király ekkor közkegyelmet adott a különböző tartományokban, és bőkezűen osztogatta ajándékait. A király körüli élet eseményei fordulatosan peregtek. Két háremőr ugyanis, megharagudva a királyra, merényletet tervezett ellene, amit Márdokeus megtudott, majd Eszter királyné által a királynak is tudomására hozta. Kivizsgálták a dolgot, és miután a hír igaznak bizonyult, a két háremőrt felakasztották. A fontos eseményt a király történeteinek könyvébe is feljegyezték. Volt a királynak egy Hámán nevű tisztviselője, akit a többi vezető ember fölé helyezett. A királyi udvarban mindenki fejet, térdet hajtott előtte. A zsidó Márdokeus ezt a tiszteletet csak az Örökkévalónak adta meg, nem hajtott térdet Hámán előtt, ami Hámánban gyilkos haragot ébresztett. Amikor Hámán megtudta, hogy zsidó származású, gyűlölete odáig jutott, hogy eldöntötte, Márdokeussal együtt az egész zsidó népet kiirtja Ahasvérus országából. Hámán egy napon hamis vádak kíséretében megszerezte a király beleegyezését is, hogy „ezt a különködő, a király törvényeit nem tisztelő” népet kiirtsák a birodalom egész területén. A kivégzések időpontját is megállapították, majd az utasítást tartalmazó levelet királyi pecséttel ellátva futárokkal szétküldték a tartományokba. Amikor Márdokeus megtudta, sírva, jajveszékelve ment a királyi palotába. A tartományokba, ahova eljutott a halálos ítéletről szóló parancs, a zsidókra nagy gyász szakadt, sírtak, böjtöltek és imádkoztak. A királynő szolgálói jelentették Eszternek Márdokeus szomorú-

ságát. A hír hallatán Eszter nagyon megrendült. Ezt fokozta, hogy megkapta a törvény írott szövegét is. A megmentés módozatain gondolkodott, de megüzente Márdokeusnak, hogy a királyi palota törvénye kimondja, ha valaki hívatlanul lép be a király belső udvarára, azt kivégzik. Csak az maradhat életben, akire a király kinyújtja aranypalcáját. Márdokeus viszont azt is tudta, hogy a történelem szálai Isten kezében vannak, ezért ezt üzenete vissza Eszternek: *„Ne képzeld, hogy te a királyi palotában megmenekülhetsz a többi zsidó közül! Ki tudja, nem éppen a mostani idő miatt jutottál-e királynői méltóságra?”* Ezek után Eszter népének hőségé magasztosult, hiszen eldöntötte, ha kell, a halált is vállalja népének megmentéséért! A királyné lakomát készített a király számára, amire meghívta Hámánt is. Hámán viszont a dühtől elvakultan akasztófát ácsoltatott Márdokeus számára. A lakomán mind Hámán, mind a király nagyon vidám volt. Jókedvében Ahasvérus király megfogadta Eszternek, hogy bármilyen kérését teljesíti. A királyné ekkor megígérte, hogy a jókedvű lakomát másnap megismétli. Azon az éjszakán viszont Ahasvérust kerülte az álom, és a történetek könyvéből olvastak neki, mégpedig éppen azt a részt, amely leírta Márdokeus nagy tettét, hogy megghiúsította az ellene készülő merényletet. A király a következő napon a lakomára érkező Hámántól – mielőtt szólhatott volna – megkérdezte, mivel lehetne kitüntetni azt, aki a királynak nagy szolgálatot tett. Hámán azt gondolta, hogy ő lesz a megjutalmazott, így fényes ajánlatot tett. A király nyomban utasította őt, hogy ezzel az ajánlattal Márdokeust tüntesse ki. Hámán döbbennel hallgatta ezt a parancsot, s ekkor megérezte végzetét, ami a másnapi lakoma után be is következett, hiszen, amikor Eszter ismertette a királlyal Hámánnak a zsidók kiirtására szóló tervét, a király azonnal kimondta az ítéletet: Hámánt akaszták fel az általa készített fára. Igen, itt is érvényesült az isteni törvény: amit vetettél, azt aratod.

Kedves magyar testvéreim! Nem történhet az egyének, népek életében semmilyen esemény, ami Isten akaratán kívül esne. A történelmi események szálait az Örökkévaló irányítja! Világos ígérete: „minden javukra szolgál azoknak, akik az Istent szeretik.” Ahogy megmentette Isten egykor a „halálra ítélt” zsidó népet, a mi drága magyar népünket is kárpótolni tudja minden történelmi veszteségért. Ehhez sorsfordító döntésre van szükségünk: nyissuk meg szívünket a menny hatalmas királya előtt, Jézus Krisztus előtt, akinek adatott minden hatalom mennyben és földön!

Dr. Vajda Sándor

A FÁJDALOM ÉS CSILLAPÍTÁSA

*„A fájdalom meglepte fontos. Nemcsak az öröm jelzi azt, hogy én élek, a fájdalom is ugyan-
ezt jelenti. A megélt fájdalom csak egy érzés, ami tanít valamire.” (Csernus Imre)*

Élete során mindenki részese a fájdalomnak, negatív érzésként éljük meg, ám a fájdalomérzet igen fontos szerepet tölt be az ember életében, hiszen nélküle állandó életveszélyben lennénk, például megégetnénk magunkat, ha nem rántanánk el a tűz elől a kezünket. Másrészt a fájdalom vészcsengő szerepet játszhat, jelzi, hogy valami baj van a szervezetben (gyulladás van, perforált a vakbelünk, megmozdultak az epe- vagy vesekövek, vagy éppen infarktus lépett fel), és arra készíti a beteget, hogy orvoshoz forduljon. A modern diagnosztika megjelenése előtt (de napjainkban is ugyanígy érvényes) a fájdalom helye, jellege, időtartama nagyban segítette az orvosokat a pontos diagnózis meghatározásában.

A fájdalom élettanával foglalkozó kutatók megállapították, hogy a sérülések (mechanikus, hő, kémiai) hatására a széteső sejtekből olyan anyagok szabadulnak fel, amelyek a fájdalomérző készülékekhez (receptorokhoz) kapcsolódva kiváltják az ingerületet, ami az idegek útján a gerincvelőn keresztül vezetődik az agyba. Kétféle idegrost kétféle sebességgel vezeti az ingerületet a központi idegrendszer felé, az egyik egy gyors, azonnali éles fájdalmat közvetít, ami azonnali választ eredményez, a második lassabb és tompább, de tartós fájdalomérzetet kelt, és nem vált ki válaszreakciót. A fájdalomérzet az agykéregben keletkezik, itt tudatosul. A fájdalmat az érintett beszámolója alapján lehet megállapítani. Megkülönböztetünk enyhe, közepes, erős és elviselhetetlen fájdalmat. A fájdalom egyes típusait sok szempontból lehet csoportosítani. Lehet eredet, elhelyezkedés és jelleg szerint. Ez utóbbi – a teljesség igénye nélkül – lehet szúró, nyomó, hasogató, késszúrászerű, égő, maró, szaggató, csípő, görcsös, sajgó, lüktető, sugárzó, bizsergető, áramütésszerű. A fájdalomérző receptorok mindenhol megtalálhatók a szervezetben (kivételt képez az agy és a tüdő). Ez magyarázza, hogy nemcsak a bőr sérülései okozhatnak fájdalmat, hanem a belső szerveink betegségei is (epe- vagy vesekő, ér-

szűkület, szívinfarktus, hashártyagyulladás, bélbetegségek stb.)

A fájdalom nagysága nem mindig áll arányban a kiváltó ok súlyosságával. A fájdalomtűréseket befolyásolja az a genetikailag meghatározott, veleszületett állapot, hogy a szervezet milyen számú fájdalomérzékelő receptort tartalmaz. Ismert, hogy a hát bőréen sokkal kevesebb, míg az arcon, a kezeken sokkal több fájdalomérző receptor helyezkedik el. Bizonyos fájdalmak mögött többféle ok is meghúzódhat, így az igen gyakori fejfájás hátterében is sokféle ok állhat. A pszichés stresszen, feszültségen túl fejfájást okozhat a nyaki gerinc, a szem megbetegedéseitől kezdve a magas vérnyomáson, a hűléses betegségeken keresztül az agydaganatig számos betegség is.

A fájdalomnak, eredete alapján, három nagy csoportját különböztetik meg a szakemberek: a neuropátiás, a nociceptív és a pszichogén fájdalmat. A neuropátiás fájdalom a gerincvelő, az agy és az idegek károsodása vagy kóros folyamatok eredményeként jön létre, ilyen például a cukorbetegség okozta idegkárosodás, az agyvérzés vagy a gerincvelő sérülése. Ezeknél a betegségeknél a fájdalom lehet állandóan égő, bizsergő vagy időszakosan jelentkező, áramütésszerű, mint az arcidegzsabánál. Az érzet mélyen égő vagy sajgó, hirtelen hasításokkal kísérve, ez pedig teljesen kimeríti a beteget. A nociceptív fájdalmat a szövetkárosodást érzékelő receptorok közvetítik, vagyis ez akkor jelentkezik, ha a test szövetei megsérülnek. Ilyen érzés keletkezik, ha megvágjuk, megégetjük magunkat, ha eltörik egy csontunk, vagy más sérülés esetében. Ilyen fájdalom lép fel műtétek után is. Aki már átesett ilyesmin, tudja, hogy ez mozgásra, nevetésre, köhögésre rosszabbodik. Leleki problémák váltják ki a pszichogén fájdalmat, amely olyan visszatérő vagy állandó fájdalom, amelyet nem lehet élettani okokkal magyarázni, és rendszerint érzelmi konfliktusokkal vagy pszichoszociális problémákkal társulva fordul elő.

A fájdalmat, fennállásának ideje alapján, két csoportba oszthatjuk: heveny (akut) és idült (krónikus) fájdalmakról beszélünk. A heveny, hirtelen fellépő fájdalom rendszerint sürgős orvosi beavatkozást tesz szükségessé, nem ritkán életet veszélyeztető állapotra utal. Minőségét tekintve lehet tompa, éles, görcsös, égő vagy lüktető, kisértőzhat bizonyos testtájak irányába.

Paradox módon a különböző testrészek amputációja után a betegek több mint fele fájdalmat érez azok helyén, tehát fantom fájdalom alakul ki. Ez a tünet nemcsak a végtagok eltávolítása után, hanem a szem, fül, orr, mell, fog stb. amputációját követően is felléphet, és a fájdalom leggyakrabban folyamatos, máskor rohamokban jelentkező égő, görcsös vagy nyilalló is lehet. Kialakulásának pontos okára nézve még napjainkban is csak elképzelések vannak, de feltételeznek egyfajta „idegsejt-memóriát” a fájdalomra nézve, mely mintegy előhívja az érzést.

Ha semmi nem fáj, abba belehalhatunk, mivel az ilyen betegség genetikai eredetű, a fájdalom hiánya születéstől jelen van, ezért azok az önvédelmi mechanizmusok sem alakulhatnak ki, amik megóvják az embert attól, hogy saját vesztét okozza, emiatt a fájdalom nélküli élet nem tart túl sokáig. Az ilyen állapotnak szerzett formája is van, ilyenek például a neuropátiák (idegkárosodások) vagy a lepra baktérium okozta fertőzés, ez esetekben az idegek elhalnak, vagy csak elégtelenül képesek az ingerület továbbítására, s ilyen helyzetben fennáll a veszélye annak, hogy a beteg nem érezve a fájdalmat, nem tudja elkerülni a sérüléseket. A történelemből ismerjük Caius Mucius Scaevola nevét, aki, miután nem sikerült az etruszok királya elleni merénylete, az ott álló áldozati oltár tüzébe tartotta kezét, és szemrebbenés nélkül tűrte a fájdalmat, mígnem keze már égett. A kutatók szerint, a hős római ifjú azért volt képes erre a cselekedetre, mivel patológiás analgézisben szenvedett (sziringomielia vagy arteria spinális anterior szindróma), ami miatt nem érzett fájdalmat.

A fájdalomcsillapítás minden orvos alapvető és egyik legfontosabb tevékenysége és egyben kötelessége. Tudnunk kell, hogy a fájdalomcsillapítás csak a fájdalmat, egy tünetet szünteti meg, a legfontosabb a kiváltó ok diagnosztizálása és kezelése. Gyógyszerek tekintetében a skála az

enyhébb, a mindennapos fájdalomcsillapítóktól az igen erős kábító gyógyszerekig ível, de a krónikus fájdalmakban alkalmazzák a különböző idegblockádokat, melyek során az érintett idegi struktúrák megfelelő pontjához juttatnak be gyógyszereket, ezzel megakadályozzák a fájdalomérzet bejutását a központi idegrendszerbe. A kezelések során mindig elsődleges, hogy a beteg számára a legkényelmesebb, de hatékony formát alkalmazzuk. A gyógyszerek többféle módon juttathatók a szervezetbe: tabletta, kúp, tapasz, injekció izomba vagy vénába. Nagyon fontos, hogy a pontos diagnózis megállapításáig kerüljük a fájdalomcsillapítók alkalmazását, és a házi patikából is csak orvosi ajánlatra használjuk a gyógyszereket (megelőzően az esetleges májkárosodást vagy allergiás reakciókat). A krónikus fájdalmak csillapítása is csoportmunka, melyben a specialistákon kívül a beteg közreműködése is meghatározó, hiszen folyamatos kapcsolattartás, párbeszéd, oda-vissza jelzés nélkül a sikeres terápia nem képzelhető el.

Nem kerülhetjük ki – bár nem egészségügyi probléma, hanem történelmi koncepcióról van szó – egy nép fájdalmát. Magyarország a trianoni békeszerződés következtében igen jelentős területeket és magyar ajkú népességet veszített. A *Magyar Fájdalom szobra*, Emile Guillaume francia szobrász alkotása, Lord Rothermere ajándékaént került Budapestre, és 1932. október 6-án avatták fel a Szabadság téren. A szobor talpzatán angolul és magyarul a következő felirat volt olvasható:

„Ez a szobor a trianoni szerződés által

elrabolt gyermekei sorsát sirató

Magyarország fájdalmát jelképezi.

Alkotója francia szobrász, Emile

Guillaume. Ezen emlékművet a szenvedő

magyar nemzetnek ajánlotta fel

Magyarország angol barátja,

Viscount Rothermere.”

A szobrot 1947-ben eltávolították a Szabadság térről, és 1948-ban a Margitszigetre került. 1967-ben raktárba helyezték, majd 1973-ban a balfi gyógyüdülő parkjában volt megtekinthető, innen pedig 2012-ben Sopronba került, ahol restaurálás után a Gyógyközpont Rehabilitációs részlegében állították fel.

„A fájdalom senkit nem kímél. (...) Alázatossá tesz. Beárnyékol. Megfelelt. Kivilágosít. A bánat új embert farag belőled, ha közben nem pusztulsz bele” (Stephanie Ericsson)

A Magyar Fájdalom szobra

Kövér Péter

„CSÓKOD IS A MÁÁÁSÉÉÉ LEHET!” AVAGY AZ UNIVERZÁLIS DILETTÁNS!

Bocsánat, nyálas olvasó! Zavarhatlak? Hogy mi van? Mi lenne? Semmi! Csak zavarni akartalak! Miért kéne elrejtennem egy gondolatot, ha nem illegális? Megbeszélem magammal, mert kompetens tanácsra van szükségem.

Az én koromban fennáll a veszély, hogy már mindenhez ért az ember. Vagy csak azt hiszi! Más meg mást hisz. Nevezetesen, hogy semmihez. Ezt nevezem univerzális dilettánsnak. A polihisztor mindenről tudott valamit. Mára a polihisztorok kihaltak, így a mindenről már nem tudunk semmit, a kis részletekről viszont egyre többet. Ha ez így megy tovább, akkor nemsokára mindent tudni fogunk. A semmiről! Ez a Dakota Tudományos Akadémia (DTA) jelmondata. A másik nagy felfedezésük, hogy a táncdalénekesnők 85%-a azt gondolja, hogy nagy a feneke. Lehet, hogy nekem is két oldalam van. Mondhatnám, olyan vagyok, mint a Hold, mert annak is van egy sötét oldala. Továbbá egyszer egy hónapban teli vagyok! Hogy mindezt megtudd, mindent el kell olvasnod. Ha ehhez lusta vagy, antikváriumból vegyél könyvet, az már készen el van olvasva.

Mindenesetre a tapasztalatot nem szabad lebecsülni. Idővel mind kevesebb hülyeséget csinálunk, de ezeknek a minősége sokkal magasabb. Egy tapasztalt, bölcs szomszédom például, aki 1900-ban született, azaz már nem fiatal, azt állította, hogy a hosszú élet titka, minden reggel egy gerzsd fokhagymát megrágni. Ezt értem, de ez nem titok... érzi az egész utca. Őt kérdeztem meg, mikor jobb nőszülni: a) fiatalon vagy b) öregén? „Bé! Bé! Öregen! Bé! Akkor kevesebb van hátra. Én nem hiszem, hogy a nős férfiak tovább élnek, mint az agglegények, csak többnek tűnik nekik!” Tapasztalati tény! Make love, not war! Ha mind a kettőt akarod, akkor kell megnőszülnöd! Hogy ez a szomszéd már százhusz éves? Á dehogy, már ötven éve meghalt. De holtakról csak jót vagy semmit. Ezért a Holt-tenger a legjobb tenger!

Másfelől, ha fiatalon nem teszel meg dolgokat, nincs, min nevéssél öregén. Egy barátnőm tetováltatott egy rózsabimbót a dekolté..., a detkol-

té..., a de-ko-ré... szóval a csöcsire, és mára egy kelkáposzta lett belőle. Egy másik még nagyobb hülyeséget követett el. Férjhez ment! „Ugye, nem látszom harmincöt évesnek?” „Ugyan, dehogy! Már régen nem!” „A férjem most volt ötven, és tíz év van közöttünk!” „Biztosíthatom, fiatalasszony, hogy nem néz ki hatvannak! Ön egy hatástalanított szexbomba. Melyik háborúból is? Az elsőből vagy a másodikból!” Én megvigasztaltam, hogy bár két füle van, mégse szatyor. Ha Te nem tudod, ki a legszebb a világon – szerintem –, akkor olvasd el újra ennek a mondatnak a második szavát! És utána a harmadikat is mindjárt! A tükör előtt azt a kérdést kell feltenned, hogy restaurálni vagy inkább műemlékvédeni kéne. Persze, hogy változunk idővel, én például a régebbi képeimen jobban néztem ki, mint a mostaniakon, mert az emlék mindent megszépít, de a kornak nincs különösebb jelentősége. Lehetsz húszévesen hódító, negyvennél csábító és a maradék éveidben ellenállhatatlan. A baj a sármoddal akkor kezdődik, amikor egy cédulát kötnek a nagylábujjadra! Egy találós kérdés: ha földobod, fönt van, és sose látod többet – mi az? (A talpad!) Addig viszont a karácsony szebb, mint a szex, mert sűrűbben van.

Minél előbbre haladsz a korban, annál furcsábbak a többiek. Változik a horizontod. Az emberi horizont nem más, mint egy nulla sugarú kör. Pont ezt a pontot nevezzük álláspontnak. Az élet végül is csak egy gyógyíthatatlan, nemi úton terjedő betegség, amire nincs kezelés, és az egészséges életmód csak meghosszabbítja. Megtapasztaltam, hogy mindenkinek két élete van. A második akkor kezdődik, amikor belátod, hogy csak egy életed van. A remény! Semmi különös.

Amióta élek, folyton öregebb leszek. Amikor az élet napsugarai leáldozóban vannak, kezdenek az emlékezet csillagai felragyogni. Porból vagy, és porrá leszel. Ezért is nem törölök port egy ideje, nehogy letöröljelek, mert akkor nem marad más belőled, csak... a lélek, azaz egy szárnyaló semmi. Tudjuk, a humor a lélek szárnya. Ha valakinek nincsen humora, mi marad belőle? Egy univerzális

dilettáns. Mindenhez hozzászól, de nem ért semmihez. A véleményének jót tenne egy kis fogalom. Hála Istennek, tudok magamon nevetni. De másokon jobban. Ha nem mondd tovább, megsúgom, hogy egyre több dologhoz hozzászóllok, amihez nem értek, és ezt több nyelven. Ironikusan, szarkasztikusan és cinikusan. Nem értek a politikához, de ki ért hozzá? Nem értek a futballhoz, a nőkhöz és a fogászathoz. De nem szégyellem magam, hogy ilyen vagyok. Ezt szégyelljék a szüleim!

Karrierterveimet újra átgondolom, kiégett vagyok, mint egy Tungsram százas körte. Rövidtávú terveim: estére egy sör. Hosszútávú: a hétvégén kettő. Sírj, ha nem elég a nevetéshez, neved, ha nem elég a síráshoz, és ne lőj a zongoristára. Nem járok már fogadásokra se, két okból. Az egyik, hogy sok embert már nem ismerek, a másik meg, hogy sokat még ismerek. Nem szeretem azokat a rendezvényeket, ahol az amatőrök is isznak. A szilveszter, az még elmegy. Egyik évben iszol, a másikon rúgsz be! Mára már tudom, hogy túl sokat inni jobb, mint túl keveset enni. Kell, hogy igyak egy kávét, mert az olyan helyekre is elér, ahova a motiváció nem. Vagy inkább egy Red Bullt. Az jó. Feldob! Már tíz perce száguldoztam a kanyarban, mikor észrevettem, hogy otthon hagytam a kocsimat.

Viccesnek lenni egy dolog, de azért nem szeretted, ha megviccelnek. Megmosolyognak, kinevetnek, körülröhögnek. Pedig lépten-nyomon megviccelnek. A legnagyobb mókamester, akit ismerek, az maga az élet. Erre vigyázz! Főleg április elsején. Azonkívül meg az összes többi napon. „Jaj! Nem is mondtam még, ma megcsaltalak. Április, április! Én is! Május, június, július!”

A magam részéről nem szeretem, ha megviccelnek, ennek fejében én se viccelek meg senkit. Kéves kivételtől eltekintve, mert a kivétel gyógyítja a vakbélgyulladást. Már nem lényeges, kinek az ötlete volt, de a megadott telefonszám iskolánk igazgatónöjéé. A helyi lapban a következő apróhirdetés volt olvasható: „Új beszerzése végett, jó állapotban levő, alig használt, nem dohányzó, mindössze két éves fogsor olcsón eladó. Méretre készült, rögtön passzolt. A sarka kicsit letört. Uhuval könnyen kijavítható otthon. Ajánlatokat a xyz telefonszámra 18 óra után. Próbaviselés – beosztással – biztosított.”

Jó régen történt, még úgy hittük, a Nap forog a Föld körül, és az egész világ körülöttünk, amikor jött egy kirobbanó ötletem. Kézigránátokkal zsonglöröztem. Remélem, nem keverlek össze valakivel, akit ez a történet nem érdekel. Mielőtt újra elment volna, felhívtam jó barátaimat, Pupié-

kat, hogy meg kéne látogatnom őket, mert kaptam egy olyan valamit, amelyet még nem láttak. Nem akarom cifrázni, egy igazi csoda! Vagy micsoda? „Nyugatról” kaptam egy nálunk addig teljesen ismeretlen, ultramodern, minőségi, hordozható kofferrádió-magnót, amelyikbe be volt építve egy vekkeróra is. Beállítottad, amikor akartad az időpontot, a megfelelő rádióadót, és akkor nem egy riasztó csörgésre ébredtél, amitől kilelt a frász, hanem egy kellemes muzsikára, megtudtad, mi történt a nagyvilágban, milyen idő van kint meg ilyenek. De ez még semmi. Ha betettél egy kazettát, akkor a kedvenc zenédre ébredhettél, és mindjárt más volt a hangulatod. Megvolt a zene, ágyba kérte a reggelit... és a titkárnőt. Mindjárt másképpen kezdődik a napod. Felkerekedtem hát a szerkezettel, és becsengettem Pupiékhoz, hadd kapjanak sárgaságot az irigységtől. Megnéztük, megcsodáltuk, mi mindent tud. Meghallgattuk, megszagoltuk. Sztereó, basszus meg minden, és még azt is tudod, hány óra. Az akkori slágerlista-vezető számot játszotta le hangszalagról, hogy: „Nem! Nem! Nem! Én nem leszek sohasem a jááátééékszered! / Csókod is a mááásééé lehet...” Mondom kanfasztikus! Elviselni se lehetett, csak egy-két üveg borral. Észre se vettük, hogy este lett. Nagy ölelkezések után elköszöntünk, hogy az április elsejei tavaszban hazasétáljunk; egy negyedóra az egész. Előtte, egy óvatlan pillanatban, feltűnésmentesen betettem a rádiót az előszobaszekrénybe, de közben kicseréltem a kazettát egy másikra, amire felvettem dolgokat. Hagytam járni a távollétemben. Az első pár percben üresen ment a szalag, aztán megköszönte a hangom a kellemes estét, és még egyszer szép álmokat kívántam. Valahonnan. Újabb pár perc szünet után jeleztem, hogy másnap este várom őket nálunk egy borra. Újabb öt perc után megkérdezte a hangom, hogy ismeri-e azt, mikor a bagoly és a mókus ülnek egy ágon, és nem mondanak semmit. Nem mondanak semmit, mert a bagoly és a mókus állatok, és azok nem tudnak beszélni.

Alig léptünk be otthon a lakásba, a telefon már kitartóan csengett. „Halló! Pupi vagyok.” „Igen, tessék.” „Hát, te otthon vagy?” „Itthon, hát! Hol lennék? Késő van, gyalog jöttünk. Miért kérde?” „Semmi! Csak érdeklődöm, hogy otthon vagy-e? Mert mintha az lett volna az érzésem, hogy még itt vagy.” „Na látod?! Talán nem kellett volna azt az üveget is... Mondtam, hogy ne igyon, aki nem bírja. Én szoltam.”

Mi ebből a tanulság? Ezt vond le magad. „Nem! Nem! Nem! Én nem leszek sohasem a jááátééékszered! / Csókod is a mááásééé lehet...”

Bodó Barna

FEHÉR BOT

Kopog. Csendben, finoman, ütemesen. Nincs ebben sietség, sem valamilyen üzenet. Csak helykeresés. Pontosabban útkeresés. Mert jobb helyeken az út, a járda információt küld a nem látóknak, s ezt a bottal „kiolvassa” az illető.

Dél felé jár az idő, közel 30 fok, de nem a meleg hajtja az embereket. Rómában, a Vatikán környékén siet az emberfia, hiszen a mindentudó népnyelv szerint többórás várakozás az ára annak, hogy részesülhessünk a Szent Péter-bazilika látványa által nyújtott kivételes élményben. Ki ne tudná, mármint azok közül, akik a beléptető helyek felé igyekeznek, hogy a bazilika többszörösen lenyűgöző: méreteiben, az itt látható művészi munkák fennköltisége révén, valamint a történelem, a múlt és a jelen együttes, egymásba fonódó jelenléte, az egész rendkívülisége és egyedisége okán. Oly sokan és oly felemelően írták le a keresztény világ talán legjelentősebb istenházát, hogy ezekkel versenybe szállni nincs érkezésem.

Haladunk a beléptető felé, mögöttünk kopog a fehér bot. Ahogy beállunk az egyik sorba, a kopogás is megszakad. Hátrapillantok: valóban, beállt a sorba. Együtt haladunk a sorral. Ő is velünk lépked, csendben, türelmesen. Ezt bizonyára, mármint a türelmet, volt alkalma begyakorolni, hányszor söpörhette félre az ideges, a valahonnan mindig lekéső tömeg? ... Csendesen lépkedünk, mert a sietség itt, a bazilika közvetlen közelében érthetetlen volna. Hisz az örökkévalósággal készülünk találkozni, olyan látvánnyal, amelyet megtapasztalni legalább egyszer az életben szinte valamennyiünk álma.

Araszol a tömeg, kopog a bot. Nem ütemesen, ritkán, ellenőrzésképpen. Mert hát emberek állnak elől és hátul, jobbra meg balra. A cél közös, bejutni a lehető legnagyobb rendben. Átjutunk a beléptetőn annak rendje és módja szerint, a fehér bot és a bottal kopogtató idősebb ember is elindul... Bent megragad, elnémít, elámít minden, ahogyan lépésről lépésre más és más látvány tá-

rul elénk, ahogy a benti dimenziók megértetik velünk, mi a helyes emberi lépték...

Nézem a bazilika egyedi kincseit, figyelek az elsődleges és a mögöttes üzenetekre... és természetesen a botos ember jut eszembe... aki mindebből semmit sem lát, de minden biztonnal érzi, átérzi a hely rendkívüliségét, azt az emelkedettséget, amely Isten házának sajátja. A fennköltség megérezhető, átélhető, magunkévá tehető akkor is, ha nem látvány közvetíti, nem képek idézik elő. Mert mi is a fennköltség, mikor és mi által jön létre? A fenséges a látvány mellé rendelt olvasat, érzés, Kant szerint valami áttekinthetetlen, valami, ami érzékszerveink által befogadhatatlan – de megéljük. A szép az értelemmel áll kapcsolatban, hiszen a szép az érzékeinkre hat. A fenséges, mivel az érzékek számára áttekinthetetlen, ekként befogadhatatlan, Kant a fenségest az észhez kapcsolja. Időben hozzánk sokkal közelebb, J.-F. Lyotard úgy véli, a fenséges jelentőségét a félelem és öröm kettőssége adja a fenséges megtapasztalásakor. Alighanem a nagyok nagyja, Hegel magyarázata a leginkább elfogadható, mert szerinte a fenséges akkor jelentkezik, amikor az eszme nem találja a neki megfelelő megjelenési formát.

Kopog a bot... Tanult filozófiát a fehér botos ember, vagy nem... számomra örök kérdés marad. De tudta, hogy a fenségest megtapasztalni a Szent Péter-bazilikában neki is van esélye...

A Szent Péter-bazilika (Juhász Béla felvétele)

Szabó István

RÓMA, ÁPRILISBAN SATÖBBI

(NÉMI JÓINDULATTAL ROMANTIKUS ESSZÉ,
NÉMI ROSSZINDULATTAL FÁRASZTÓ)

Már az elején bevallom a türelmes olvasónak, hogy ez a beszámoló egyes szám első személyben kelletti magát. Önfényezés, én, én, én...? Vívódtam, hogy egyes szám harmadik személybe tegyem magam. Engem. Ez meg micsoda önimádat! Szinte skizofrénia. Mint Julius Caesar, De Gaulle vagy Sztálin. Bocsássanak meg.

Szóval, Róma! Húsvét előtt egy héttel. Axióma: Rómába csak tavasszal menj! A tavasz Rómában a legtavaszabb, Róma tavasszal a legrómbább. Ez végleges meggyőződés. Érik a citrom, aranylik a narancs. Illatok. Egy vadonatúj, de fapados Wizz Air légbusszal repültünk. Vera és csekélységem, Regina és Gábor. A gép parancsnoka Horváth Csaba. A személyzet is magyar. Belelkesedtem. Kiderült, hogy a Wizz Air teljesen a „mi” részvénytársaságunk. Éljen! Béke poraidra, MALÉV!

Fiumicino... a gép a Tirrén-tenger fölött fordul a leszálláshoz. Autóbusszal be az Örök Városba, a Termini pályaudvarig. Külön elérékenyülök, mikor szeretett szülőföldem oly ismerős színfoltjai jönnek szembe, tarka, bő szoknyában, gomolygó tomporral és vagy öt purdéval. A csávó pár lépéssel előttük, fején kalappal és bajusszal, kezében és fejében dobozos sörrel. Iulius, Augustus, Traianus, Duce – ha ezt látnátok...

Mindegy. Róma szép, megrendítő és méltóság-teljes, az olaszok kedvesek, figyelmesek, ápoltak és távolról sem olyan harsányak, bőbeszédűek, mint hajdani neorealista filmjeikben. A buszon többször is átadják ülőhelyüket. Ettől szinte sírhatnékam támad, egyrészt a meghatottságtól, de leginkább attól, hogy már ilyen vén trottnak látszom.

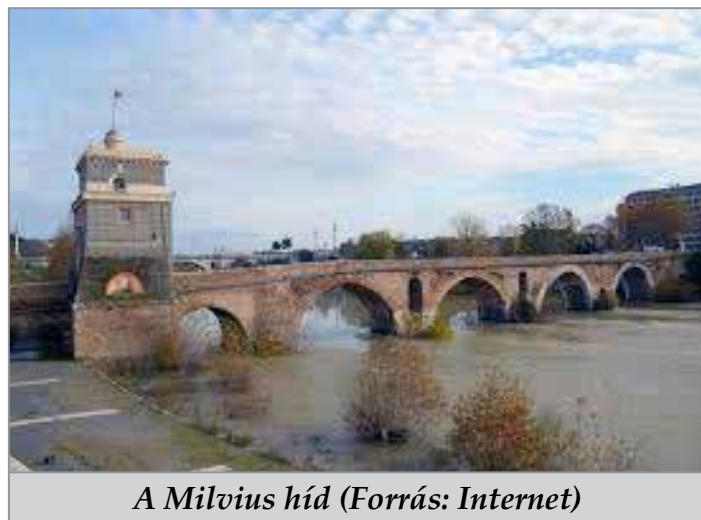
De az olasz nők sem mind Lollobrigida, Cardinale vagy Loren. Sőt! Csalódás, hogy eme superbombázók árnyékában csak kétfedelű gépeket (elől is, hátul is két nagy dudor) vagy anorexiás szitakötőszerűségeket látok, de ez legyen az ő gondjuk.

Ha valaki messzi útra indul, ne legyen üres a tarisznyája. És feje sem. Készülni kell, hogy ne csak nézz, hanem láss is. Öt célpontot – hathatós lobbizással – már itthon kijelöltünk: Ponte Milvio (Milvius híd), Titusz diadalíve, a Colosseum, Traianus oszlopa és a Sixtus-kápolna. Egyelőre,

ezekon kívül csak az eredeti olasz pizza érdekel. Meg amit még engednek az istenek...

A Milvio

Zsenge koromban olvastam valahol, hogy 1944-ben a Rómából kivonuló német csapatok a „kétezer éves” (Kr. e. 206-ban építették) Milvius hídon távoztak észak felé. Előbb egy féllánc talpas vontató. A híd kibírta. Aztán egy átlagos páncélos. Azt is kibírta. Végül a híres Tigrisek és Párducok. A híd észre se vette. A hívő és történelemben jártas keresztények számára szent e híd. Krisztus után, 312 októberében itt vívta döntő csatáját Constantinus (Nagy Konstantin) a császári trónért riválisával, Maxentiusszal. A csata előtti napon Constantinusék szokatlan, kereszt alakú égi tüneményt láttak. A leendő „Nagy” – biztos, ami biztos – fogta magát, és álmot is látott hozzá. Egy angyal rámutatott a keresztre, és közölte: *In hoc signo vinces!* Constantinus és emberei hittek a mennyei delegátusnak, és tényleg győztek, s velük a kereszténység is. No, még nem egészen. Akkoriban a császár is úgy volt ezzel, mint Géza nagyfejedelem, Szent Istvánunk apja: vagyok annyira gazdag, hogy több istennek is áldozzak. Nem jó az ilyesmit elkapkodni, ki tudja... Mint-ha Stefan Zweig is írna erről az összecsapásról *Az emberiség csillagórái* alkotásában. Meg valahol Mereskovszkij. A csatatéren most az 1960-as római olimpia ókori téglák tökéletes utánzatából készült épületei állnak. Itt volt az olimpiai falu?

A Milvius híd (Forrás: Internet)

A Tiberis (Tevere) nem szélesebb, mint a Maros Aradnál, és nem is tisztább. A környék sem. Gáj-alsó vagy akár a nagypiac délután, mikor a köztisztaságiak még lelkierőt gyűjtenek, nem szemetet. Az Örök Városhoz képest lepukkant környék. Vagy én tettem túl magasra a léceket? A híd északi bejáratánál egy masszív kapu, rajta márványtábla hirdeti, hogy Garibaldi és kis csapata itt vívta utóvédharcát 1849 februárjában. De nemcsak vértől és vastól dús csaták zajlottak itt, másfajta manőverekről is tudnak a krónikák. A nős Caesar ezen a hídon átkelve közelítette meg és foglalta el, gyakorlat, Kleopátrát, akit trófea gyanánt saját, Tiberisen túli (Trastevere) kertes villájában állomásoztatott, saját külön bejáratú céljaira.

Ám párszor az egyiptomi királynőt is átlibbentették, gyalogtrónusán, a hídon, hadd bámulja a nép a Circus Maximusban. Caesar ugyanolyan zseniális művésze volt a propagandának, mint a háborúnak: lásd Róma, hogy a világ és a világ legszebb asszonya lábaim előtt hever. Isten vagyok, mi a fenét akartok még? A plebs, a nép előbb tömeggé, majd csöcselékké züllött. De szavazati joggal. Etetni, itatni, szórakoztatni kellett őket, mert jogilag szabadok, de semmijük sincs, csak a gyomruk és a gyerekeik. Proletárok – így nevezik őket. Dolgozni már nem akarnak, minék, ott vannak erre a rabszolgák. Zsarolják, zaklatják a politikusokat, azok meg kihasználják őket. Óh, Milvius! S „Nero, a véres költő” is ezen a hídon szökött a halál elől, mindhiába. Járhatott a hídon Nagy Károly császár, Janus Pannonius, Bakócz Tamás, Goethe, Keats, Shelley, Byron és Márai Sándor is. Ha még én is jártam...

Ezek a régi rómaiak az örökkévalóságnak dolgoztak. Építeni – azt aztán tudták! Hidat, boltíveket, vízvezetéket, fürdőket, amfiteátrumot, falakat, utakat, kéjlakot és... birodalmat. Az ókori Róma hagyatéka ma is él, működik, s nemcsak a ponte Milvio, a ponte Fabrizio, hanem az Angyalvár (Hadrianus császár mauzóleuma), a Pantheon is, 1900 éves betonkupolájával. Mert a betont is ők találták fel, s a jó beton olyan, hogy minél öregebb, annál erősebb. Pont, mint a jó bor. Infrastruktúra, civilizáció, szervezetség, örökkévalóság = Róma.

Könyörtelen, precíz gépezetként és tápláló, védelmező anyaként fungált az impérium több

mint ezer évig. Testvérgyilkossággal kezdődött. Romulus és Remus. Akár csak Káin és Ábel vagy Attila és Buda.

Colosseum

Szépség a nagyságban, nagyság a szépségben? Ha a falak kicsit vastagabbak, már otromba, ha vékonyabbak, akkor szocreál panel. Ha a boltívek nagyobbak, magasabbak, akkor kőhodály, emeletes hangár, ha kisebbek, katakombá, klausztrofóbia. Tudtak ezek, tudtak! Mintha benne szunynyadna most is az erő és a hatalom.

Ízlés, arányok, célszerűség, funkcionalitás – tökéletes összhangban. Állhatatosság és mulékony-ság, jelen és múlt harmóniája, és csak itt, csak nekünk és a végtelen időnek.

Mikor – állítólag – az idegenvezető magyarázta, hogy 1900 éve kezdték építeni, az egyik amerikai turista megszólalt: És még mindig nem fejezték be?! Na ja!

„Amíg a Colosseum áll, állni fog Róma, ha elpusztul, elpusztul Róma és a világ is” – írta Szent Béda angolszász keresztény bölcs vagy ezerháromszáz évvel ezelőtt.

Több mint: *Panem et circensem*. Itt a nagybetűs Idő és zabigyerke, a Történelem, meg a végletek: élet és halál, gyötrelem és szórakozás, ártatlanság és perverzció, vértanúság és szadizmus besűrűsödött, szinte tömbösödött, mint a kövek, melyekből építették.

Vajon a kő csak a hőséget és hideget sugározza vissza? A halál pillanatát, a rettenetet, a reményt és reménytelenséget, a zuhanást a Semmi-be vagy a suhanást az Örök Világosságba nem? Vajon hová pillantott utoljára a gladiátor vagy a fenevadak elé vetett keresztény, amikor a császár

A Colosseum (Forrás: Internet)

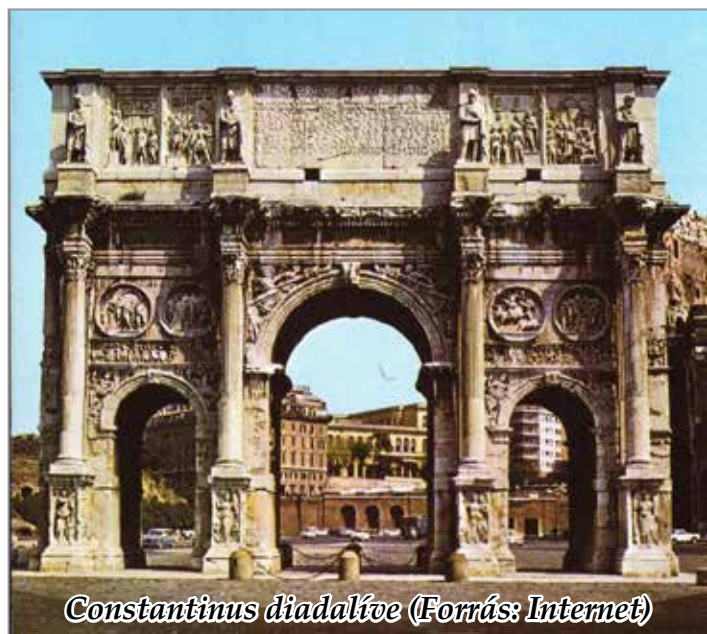
és a felizgult, sikongató hölgyek lefelé fordították a hüvelykujjukat. *Recipe ferrum!* – fogadd el a vasat! Mit vittek legvégül magukkal e világból? Tán pont odanézett az egyik haldokló élete utolsó másodpercében, ahol éppen én álltam, mikor ez eszembe jutott?

S mindjárt a Colosseum mellett hirtelen felbukkan...

Constantinus diadalíve

A késő délután napsugarai szó szerint bearayozzák. S ráadásul jut nekünk is egy égi jel – szivárvány. A diadalív fölött. Most írhatnék egy csomó jelzőt, elcsépeletet és üde újat – dehogy írok. Hagyjuk a szavakat pihenni, jusson másra is. Mindenesetre lefényképezzük, jó lesz hazára, Made in Italy, Roma aeterna.

Nagy Konstantin emlékműve vaskerítéssel védve. Látszólag sértetlen. Mármint az az ív. Konstantin könnyedén „kölcsonzött” ezt-azt nagy elődei diadalemlékeiből a sajátjába. Folytonosság, azonosulás? Eszembe jut Móra Aranykoporsója, a *Quo vadis* és jó Beke Györgytől a *Boltívek teherbírása*. Nem tehetek róla, ez van. Hozom én is magammal magamat, ami volt, ami lett, s ami lehetett volna. S persze, hozom magammal Nagyvarjast. A zsebemben egy ősi cserépdarab és egy okkerrög a Latindzsa halom megbontott oldalából. Latindzsát a latinnak! Szinte büntudatosan elhullatom őket „a diadalív árnyékában”. Vajon áldozatot mutattam be Róma halott isteneinek, vagy a Barbaricum megkésett hódolatát hoztam a legelőbb romoknak? Valamivel odébb, Titus diadalíve mellett, a Palatinus dombon kárpótolom magam egy márványszilánkkal és némi antik tégladarabokkal, a Szent Sebestyén templom (Chiesa

Constantinus diadalíve (Forrás: Internet)

San Sebastiano) előtti virágágyásból. Úgy látszik, itten az ágyásokat is évezredekkel, történelemmel trágyázzák. Az ókori Róma hét dombon épült, a mostani, látható Róma hét-nyolc méter vastag törmelékrétegen. A jelen alapja a múlt – sehol sem igaz annyira, mint itt. Titus diadalíve is bekerítve. Záróra. Próbálok beszlisszolni, egy gladiátor külsejű ügyelő utamat állja, s órájára mutat. Várunk. Hátha lankad a figyelme. Nem lankadt.

A Spanyol lépcső, de előtte még a Trevi-kút...

A Trevinél Moldova György szatírája kúszik elő agytekervényeimből: Fontana di Tréfli. Az időjárás is tréfli. Esik az eső, bár Moldovával ez is kedélyesebb. Repül az aprópénz, szerelmesek kibékülnek, csókolóznak: csobb-cupp, csob-cupp... Arrébb idősebb német turisták: csobb, csobb, csobb...

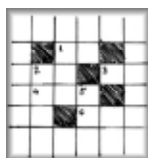
Spanyol lépcső (Piazza di Spagna)

Végül is egy dúsgazdag francia mősíjő építette. Ettől spanyol? Dehogya. A spanyol követség miatt. A tetején a Trinitá di Monti-templom. Előtte – itt is – egy valódi egyiptomi obelisztk. Állítólag Sallustius hozatta ide, Caesar és Augustus kortársa, politikus, történetíró és – igen! – gondolkodó. Gondolkodott, mert ilyesmiket írt: „A győzelem után a gyáváknak is szabad dicsekedni, míg a kudarc a jókat is megalázza.” És mily szívemet melengető: „Az elme munkájában egyike a legtisztesebbnek, leghasznosabbnak az olvasás, a történetek felidézése, írása.”

Ki merte mondani, hogy Karthágó elpusztítása Róma hatalmának csúcsa s egyben hanyatlásának kezdete. Mert megszűnt a félelem, a készenlét, az áldozatkészség, összetartás, s jött a gőg, az elkényelmesedés, önelégültség, pártoskodás. A hübrisz, amitől már... még Lenin elvtárs is óva intett. Sallustius kortársa, Balbus mondta: „A háborúban az embert a kard, békében a fényűzés sebz meg.” De azért Róma ötszáz évig még állt, győzött, teremtett, hatott és mellékesen, haldoklott. Ezért volt, e módon volt, ettől volt Róma. Jusson eszünkbe a nagyon vén Európa és alig pár esztendő próba-Európánk és Mark Twain: „A történelem nem ismétli önmagát, de rímel.”

Ui.:

A pizza elemzése, az olasz konyha, vendéglátás fölöttébb méltó dicsérete, a taljánok korrektsége, Traianus és a régi istenek utolsó kegyeltje, Marcus Aurelius oszlopa, a Sixtus-kápolna most nem lesz. Szóobó voltam, keblem telve. De ennyire, erre vagyok képes. Elnézést.

Brittich Erzsébet

175 ÉVE SZÜLETETT FESTŐMŰVÉSZ

Vízszintes: 1. A 175 éve született festő (1844–1900) 15. Cipész szerszám 16. Német női név 17. Becézett Leopold (ék. f.) 18. Spanyol autójelzés 19. **Vízsz. 1. világhírű kompozíciója, mely 1870-ben elnyerte a Párizsi Szalon aranyérmét** 22. Az egyik vezér 24. Jód vegyjele 25. Ady Endre egyik álneve 26. Kilo-, rövidítve 27. Nem az 28. Klór vj. 29. Oxigén vj. 30. Csónakgerinc 32. Fűszer 34. Űrlap, pénzösszeg kifizetésére szóló utalvány 36. Zorro jele 37. **Ebben a városban múzeum viseli vízsz. 1. nevét** 39. Olasz autójelzés 40. Egyik alapszín 41. Kálium vj. 42. Vízi átkelőhely, kisebb hajók kikötőhelye 42. Thor Heyerdahl papiruszhajója 45. **Vízsz. 1. a kritikai ... egyik legjelentősebb képviselője volt** 49. **Vízsz. 1. ebben a városban dolgozott és kezdett rajzolni 1858-tól** 51. Karoló egynemű betűi 52. Személyes névmás 53. Tárgyrag 54. Kiváló, elsőrendű 55. Romániai biztosító társaság volt 57. A pápa hármaskorona 60. Határozott névelő 61. Német autójelzés 62. **A mellékelt reprodukción látható festmény címe**

Függőleges: 1. Egyik után következik 2. Móricz Zsigmond regénye: ... muri (ék. h.) 3. Nitrogén vj. 4. Bérbe ad 5. Függőleges testhelyzetben egy helyben marad 6. Szeretett személy ajakkal való érintése, többes sz. (ék. h.) 7. Tagadószó 8. Ittrium vj. 9. Étlenül meláz! 10. Páratlanul ígésző! 11. Téli csapadék 12. Dehogy! 13. A tűzhely sütője 14. Mint függ. 8. szám 20. Helyhatározó rag (ék. h.) 21. Mondatszó repülő állat elkergetésére 22. Kedvtelésből tartott kistestű kutya 23. Határozatlan számnév 28. Sróf 31. Lekvár (ék. h.) 32. Békéltet (ék. h.) 33. Kevert krém! 34. Félig csévél! 35. Szabadban legelő állatoknak körülkerített hely (ék. h.) 37. Az emésztőcsatorna része 38. Króm és kén vj. 39. Régi füzetek (ék. h.) 40. Fejfedő 44. H-val az elején: település Szatmár megye DK-i részén 46. Facsoportosulás és a benne kialakult élővilág 47. Részben rögzítő! 48. Utazó személy 50. A tó jege nagy robajjal megreped 54. La ..., Bolívia fővárosa 56. Kettőzve: a híres egyfejú! 58. Irat egynemű betűi 59. Lyukas rés! 63. Liter 65. Ittrium vj.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
15			16					17				18	
19		20					21				22		23
24		25			26		27			28			29
30	31			32		33			34			35	
	36		37					38					
39		40				41		42				43	44
45	46				47		48			49	50		
51				52			53		54				
55			56		57	58		59			60		61
62				63						64		65	

Áprilisi keresztrejtvényünk megfejtései:

Vízszintes: 1. Feszty Árpád 16. Ópusztaszer 24. A magyarok bejövetele 33. Arad 41. Körkép 56. Triptichon
Függőleges: 32. Krisztus temetése

Ujj János

ÉVFORDULÓ

AZ ÖTVEN ÉVEL EZEŐTTI AMTE

Egy fényképet kaptam egy ismeretlen olvasótól, akitől ezúttal is elnézést kérek, de képtelen vagyok kisilabizálni a fotó hátuljára írt resicabányai telefonszámát. Ezért nem köszöntem meg személyesen a küldeményt, viszont megteszem most, a sajtó nyilvánossága előtt.

A képen a nagy múltú AMTE, akkor a vagongyár patronálta, szocialista nevet kapott Vagonul csapatának vezetői és az 1968–69-es B osztályú focibajnokságot megnyert együttes tagjai. Az Aradi Munkás Testnevelő Egylet 1911-ben alakult labdarúgó klubként, de Tiberiu Țiganu sporttörténész szerint volt birkózó, kerékpáros és evezős szakosztálya is. A kerékpáros szakosztályról Lehoczky Ferenc barátomtól kaptam néhány fényképfelvételt a „hőskorból”, valamint a versenyen való helyezéseket igazoló érmekeket. Az 1922-es év vezetőségéről készült fotóval együtt az egyesületi emlékmúzeumban lenne a helyük. Ha valamelyik egyesület vállalná a jogutódlást.

A két világháború között, a román nemzeti bajnokság megszervezésekor, az AMTE (AMEFA) futballegyüttese bekerült a kétszorosított A osztály első csoportjába. Itt játszott Auer (Avar) Ricsi, id. Perneki István, id. Dvorzsák Ferenc, Szadowsky,

Reinhardt, a legendás Szurgyi, Szabó, Szaniszló középpályás sor, itt védett Czinczer stb. A csapat kétszer is a második helyen végzett (egyszer a temesvári bajnok Ripensia mögött) a bajnokságban, megelőzve fővárosi együtteseket is. 1940-ben, mint kisebbségi klubot, az Antonescu-diktatúra egyszerűen megszüntette.

Az 1945-ös újraindulását követően egy népszerű, sok sportolót foglalkoztató munkásklubbá vált, a futballcsapat a másodosztályban nyújtott megbízható teljesítményt. Egy ideig saját gyári pályáján, majd az egykori AAC (CFR) stadionban játszotta mérkőzéseit.

Mutatom a képet sportkedvelő, hozzáértő barátaimnak, akikkel egyöntetűen állítjuk, hogy nagyon jó, szépreményű együttes volt. Egy igazi csapatot kovácsolt egybe **Jurcă Toma** edző. A fiúk közül többet is személyesen ismertem, ismerem. Ők mondják, hogy akkoriban remek volt a hangulat a pályán is, az öltözőben is. Szinte valamenynyien aradiak voltak, itt nevelkedtek, itt lettek élsportolók.

Számolom: a képen nyolc román, hat magyar, két német nemzetiségű focista. Több ezren jártunk ki minden meccsükre, többen, mint most a legtöbb első ligás találkozóra. Élveztük játékukat. Megérdemlik, hogy név szerint is megemlítsük őket. A fényképen sorrendben:

LÉNÁRT GÉZA, MÜLLROTH FRANZ, MIHAI MIHAI, SECUI GHEORGHE, GHERGHEL EMANOIL, ARGHIȘAN ȘTEFAN (a három kapus), SCHWEININGER PETER, MATUSINKA ANDRÁS, DEMBROVSKY OTTÓ, MACAVEIL., STĂNOAIA P., DVORZSÁK FERENC, BOROS FERENC, MACAVEI GHEORGHE, CHIVU DUMITRU, PECSOVSZKY III. LÁSZLÓ. Az egyesületi elnök Albu Gheorghe, a szakosztályi Docmanov Ștefan volt.

Az A osztályba bejutott VAGONUL csapata

A csapatnak 1968 őszén kezdődött az emlékezetes nagy menetele a B ligában, amit 1969 júniusában megnyertek. A következő szezonban a fiúk már az első osztályban rúgták a labdát. Már akik megmaradtak a keretben. Mert a bajnokság megnyerését követően valakik kontár módon belenyúltak az együttesbe, utasításokat adtak a szakképzett, kiváló edzőnek, diktálták a csapatfelállítást. Idegenlégiósokkal, pénzéhes vándormadarakkal cserélték fel a tősgyökeres aradiakat. A vezetők kapkodtak edzők, játékosok után. Az igazoltak közül kevés nyújtott olyan teljesítményt, mint a menesztett aradi, sokan nem is szívvel-lélekkel játszottak.

Végül az A osztályban, az akkori legjobbak ellen tíz győzelmet arattak, háromszor játszottak döntetlent. (A legyőzötteik között volt az UTA csapata is, amely abban az évben megnyerte az országos bajnokságot!) Az utolsó hazai A osztályú mérkőzésükön már üresen tátongtak a lelátók, a nézők elfordultak az idegenektől.

Természetes, hogy a tavaszi visszavágók befejeztével a csapat kiesett, majd teljesen felbomlott. Még a harmadik osztályból is kiesetek volna, ha nem fuzionálnak a CFR-rel. Egy valamikori élsportoló, fociértő mondta, hogy amit az AMTE ellen akkor elkövettek, az bűn volt. Azért valakinek felelnie kellett volna. Sajnos, ez is következmény nélkül maradt, mint annyi egyéb fonás a szocialista időkben. Mi viszont sajnáltuk a szívünkhöz nőtt kiváló gárdát, amelyet oly felelőtlenül szétcincáltak.

Az egykori nagy csapat sikersorozatának ötvenedik évfordulóján annyit megérdemelnek azok a remek fiúk, hogy emlékezzünk rájuk. Élőkre és elhunytakra egyaránt.

NYUGATI JELEN családod NAPILAPJA!

Az előfizetési feltételekről érdeklődjön a 0257-280-751-es telefonszámon.

A Szövétnek nonprofit jellegű, alapítványi kiadvány, önkéntes adományokból tartja fenn magát. A szerkesztők, szerzők honoráriumában nem részesülnek, a jövőre vonatkozóan sem ígérhetünk, köszöneten kívül, más elismerést.

**KERESSÉK, OLVASSÁK,
TÁMOGASSÁK
A SZÖVÉTNEKET!**

LAPZÁRTA

A következő, augusztusi számunk lapzártája július 25.; a megjelenést augusztus 20-ra tervezzük.

Köszönjük

*Budai Tibor, Csáky Gabriella,
Csáky István, Czédli Piroska,
Dudás Dániel, Koreck Aladár,
Mandl Marietta, Melló Edit,
Nagy Etelka, Reusz Györgyné,
Retezár József (Sinter Stop KFT.),
Dr. Tús Ferenc*

nagylelkű támogatását.

Szövétnek

Aradi Kulturális Szemle
XXIII. évfolyam, 3. (130.) szám

Kiadja:

Alma Mater Alapítvány Arad

Web: www.almamaterarad.ro

Bankszámlaszámok:

RON: RO26 BRDE 0205 V018 6677 0200

EUR: RO96 BRDE 0205 V019 7886 0200

USD: RO20 BRDE 0205 V020 2403 0200

HUF: RO71 BRDE 0205 V032 8983 0200

Postacím:

310085 Arad

Str. Vârful cu dor nr. 22

Tel: +40/740-955132

+40/257-281140

E-mail: juhaszbela50@gmail.com

ISSN 1454 282 X

Főszerkesztő:

Juhász Béla

Szerkesztőbizottság:

Fekete Réka, Kocsik Krisztina, Matekovits Mihály, Pataky Lehel Zolt, Puskel Péter, Rudolf Ágnes, Siska-Szabó Hajnalka, Kurunczi Ferenc, Szilvágyi Zolt, Ujj János

Lapadminisztráció és terjesztés:

Szász Eszter

Korrektúra, technikai szerkesztés:

Rudolf Ágnes

Képszerkesztés: Allerhand István

Rovatcím-grafikák:

Fritz Mihály, Kettő Groza János, Mór-Sághi Annamária

Címlapon: Az arad-belvárosi minorita templom elsőáldozói (Kurunczi Ferenc felvétele)

A hátsó borítón: *Át a patakon* (Horga Annamária felvétele)

A terjesztésben együttműködnek:

Almási Vince, Bartók Mária, Britrich Erzsébet, Czeglédi Judit, Erdélyi Ildikó, Gnant János, Jerger Orsolya, Koreck Aladár, Kori Edina, Molnár Andrea, Piroscika István, Szilvágyi Sándor, Tóth Hajnalka, Tóthpál Renáta, Zilahy András

Olvasóink a Szövétneket megtalálják a Jelen könyvesboltban, az egykori Tulipán melletti Souvenir Arad ajándékboltban, valamint egyházainknál és terjesztőinknél.

Nyomdai munkák: Trinom Kft.

A Jelen Ház vendéglőjében megnyílt Kolumbán Zsolt egyéni tárlata (Kurunczi Ferenc felvétele)

Csikyseks a 2018-2019-es tanév diákvállalkozása cím nyertesei

Kötőszavak 4. – Aradi és testvérvárosi írók találkozója (Florin Tomuța felvétele)

Ünnepi koncert – 15 éve újra köztéren a Szabadság-szobor (Kurunczi Ferenc felvétele)

ARADI MOZAIK

Az Alma Mater Alapítvány standja az aradi magyar majálison (Kurunczi Ferenc felvétele)

Hatalmas siker – Zorán Aradon (Kori Edina felvétele)

Nyugdíjasok az aradi magyar majálison (Kurunczi Ferenc felvétele)

Virágkiállítás – másodszor – Aradon (Kurunczi Ferenc felvétele)

Petőfi Sándor
ERDŐBEN

Sötétzöld sátoros
Erdőben járok.
Kevély tölgyfák alatt
Szerény virágok.

A fákon madarak,
Virágon méhek.
Ott fönn csattognak, itt
Lenn döngicsélnek.

Nem rengedez sem a
Virág sem a fa;
Hallgatják a zenét
Elandalodva.

Vagy alszanak talán?
Elszenderedtek?...
Megálltam én is, és
Mélán merengek.

Merengve nézek a
Patak habjára,
Melynek nyílsebesen
Rohan le árja;

Fut, mintha kergetné
A felleg árnyát,
A fellegét, amely
Fölötte száll át.

Ekként kergettelek,
Ifjúi vágyak!
Árnyak valátok, el
Nem foghatálak –

Menj, menj, emlékezet!
El is feledtem,
Hogy e magányba én
Feledni jöttem.